

18

ה'תשס"ח

בעזה"ש"ת

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

קובץ

זרע יעקב

אוסף חידו"ת, תשובות עיונים ובירורי הלכה
ממשנתם של רבני ולומדי
מרכז הכוללים דשיכון סקווירא
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י
מכון זרע יעקב
חודש שבט תשס"ח לפ"ק

תוספות-ישנים (מכת"י)

על מסכת שבת פרק שני

בעריכת הרב אהרן איינהארן שליט"א
מח"ס תורתן של ראשונים עמ"ס שבת

בעז"ה, מפרסמים אנו בזה מהדורה חדשה של "גליוני-התוספות" [המכונה: "תוספות-ישנים"] על מסכת שבת, בתוספת מרובה מכת"י, ותיקוני מעיות, ומעומר בהערות והארות. גליונות אלו נראה שיצאו מבית מדרשו של מהר"ם מריטנבורג, כפי שמוכח מהעובדה שכמה דברים הובאו בשמו, וגם בתוספות הרא"ש (תלמידו של מהר"ם מריטנבורג) הביא רוב גליונות אלו – כמצויין בהערות – ופעמים על שמו. וגליון אחד (לדף לב: ד"ה בעון) הובא בכמה ראשונים בשם רבינו פרץ (גם הוא מתלמידי מהר"ם מריטנבורג).

בדפוסים הגמרא שלפנינו נדפסו קרוב למהצה מן הגליונות האלו תחת השם "תוספות-ישנים", אך דא עקא שהם משובשים מאוד ומקוצרים, וגם מצוי לרוב שלא הוקבעו במקומם הנכון, ומשום כך נגרם חוסר הכנה בכוונתם הנכונה. יתר על כן, כמה קטעים מגליונות אלו נשתרכבו בתוך עצם דברי התוספות בלי שום ציון שאינם מדברי התוספות, עובדה הנורמת אי-ישרות כלשון התוספות השוטפת, [לפעמים הרגישו בזה המפרשים, עי' מהרש"ל בדף כח. וכו. ומהרש"א בדף כז. שציינו שהוא לשון גליון ואין לו מקום כאן בתוספות]. ועתה עם חשיפת מהדורה הנוכחית מכת"י הכל על מקומו יבא בשלום, כמפורט להלן.

המהדורה הנוכחית מכיל שמונים גליונות שהועתקו בדיוק רב מגליונות של ארבע כתבי-יד של תוספות המצויים כיום בידינו: (1) כתב-יד וטיקן מס' 129 (מכונה לקמן ובהערותינו: כ"ו). (2) כתב-יד פארמא מס' 325 (בהערות: כ"פ). (3) כתב-יד ביהמ"ל נ"י מס' 731 (בהערות: כ"ג). (4) כתב-יד בארציאנה מס' 3 (בהערות: כ"ב). (תודתי נתונה לספריות אלו ולהמכון לתצלומי כת"י בירושלים שהעמידו הצילומים לרשותי, ועל שהרשו לי לפרסמם. תודה מיוחדת לר' בנימין ריצ'לר מנהל המכון לתצלומי כת"י שמסייע בידי בכל עת ועונה במדה גדושה).

כתבי-יד אלו חמה העתקות מעצם דברי התוספות, וניתוספו בצדדי הגליון ובשוליים גליונות זה אחר זה, והם הערות והוספות על דברי התוספות, וגם ביאורים ותוספות חדשים

על דברי הגמרא, ורובם מסתיימים בציון: "גליון". קטעי גליונות אלו מהווים השיטה "תוספות-ישנים" כפי שהוא מכונה בדפוסים הנמכרות שלפנינו, ובעצם הם חידושים מהראשונים מדיר שלאחר תקופת בעלי-התוספות, וכאמור.

בכל אחד מכתבי-יד אלו ישנם שינויים מהותיים בהגליונות בין אחד להבירו. ישנם קטעים שנמצאים בו ולא נמצאים בו, וכן יש כמה שינויי לשון בין זה לזה, פעמים שנוסחת זה עדיפא ופעמים נוסחת זה עדיפא. (כבי"ג וכי"ב לא נמצא שום קטע חדש שלא נמצא בכי"ז או בכי"פ, רק נמצא בהם הרבה שינויי וחילופי לשון).

נוסף על כתי"א אלו נמצאים ד' קטעים חדשים בתוך "גליון-התוספות" שהדפיס הרב משה בלוי (בהערות: ב') בסוף ספר הבתים על הרמב"ם (שם הדפיס חלק מהגליונות שבכ"ז). גם בדפוס הגמרא שלפנינו (בהערות: ד') נמצאים ג' קטעים שלא נמצאו בכת"י הנ"ל. במהדורה הנוכחית הובאו גם קטעים אלו.

במהדורה זו סדרנו כל הגליונות במקומם הראוי והוספנו עליהם דיבורי-המתחיל כפי הענין [במקום שהגליון מתחיל בלא דיבור-המתחיל], ובמקום שמוסב על דברי התוספות הבאנו לפניו לשון התוספות (ע"פ כי"ז) כפי הצריך לענין. וכדי להבחין בין התוספות להגליונות הדפסנו כל הגליונות באותיות אלו, וכל התוספות [כולל דיבורי-המתחיל שהוספנו] באותיות אלו. נוסח הגליונות הם פעמים ע"פ כי"ז ופעמים ע"פ כי"פ - איזה מהן נראה נכון יותר להבנת הדברים - והוספנו שיפורי ושינויי-נוסחאות משמעותיים מנוסחאות שבכתי"א האחרים ושבדפוס. לפני כל גליון מצויין בהערה מאיזה כתב-יד הועתק הנוסח, ובאיזה משאר כתבי-היד ג"כ מופיע הגליון בשינויים [כתי"א המצויין ראשון בהערה ממנו הועתק נוסח-הבסיס, לדוגמא: כי"ז, כי"פ, ד' - הנוסח הוא ע"פ כי"ז, והקטע מופיע בשינויים גם בכי"פ וכד'].
אזכיר לזכות את אחי החשוב כמר מרדכי פנחס ג"י שביחד למדנו וחזרנו על כל דיבור ודיבור, והעיר את הערותיו הנכונות.

בקובץ זה נדפסו תוספות ישנים על פרק שני בלבד. ובעז"ה עוד חזון למועד בהודמנות אחרות לשאר הפרקים.

תוספות ישנים (מכת"י)

על מסכת שבת פרק במה מדליקין

[כ. ב] אין מדליקין לא בלכש וכו'.¹ שמעתי ממהר"א זצ"ל² ששמע רק במקום שיש נר כשר בבית, [ד]על³ ידי זה יזכור ולא יטה שאר נירות שבהדר (ב)שבמרתף⁴. ור' (שמעון) [שמשון]⁴ מקוצי אומר דדבר שיכולין לעשות בלא נר כגון להוציא יין מן החבית, מותר להשתמש לאור כל נר⁵. גיליון:

⁵ והא כתיב והיה החסון לנעורת וגו'. [יש מפרשים]⁶ דפרק דמשמע [קרא]⁷ שהנעורת דולק יפה וראוי לפתילה⁸. ואין נראה, דקש נמי דולק יפה ואינו ראוי לפתילה⁷. גיליון:

תוס' ד"ה אנן שירא פרנדא קרינן ליה. מפרש ר"ת דלכלך דמתניתין שירא פרנדא קרינא אבל מטכסא לאו היינו שירא פרנדא דלא הוה אחר

שינויי נוסחאות

1. כ"ו; כ"פ; ד'. בד' מופיע דיבור זה לקמן כא. בגמ' מפני שאין נמשכין. 2. ככ"פ: מצאתי, אומר הר"ם זצ"ל. וראה הערות והארות אות א. 3. ע"פ כ"פ והנהגות מרדכי (ס' רסג). 4. ככ"פ והנהגות מרדכי (שם): והשר מקוצי. 5. כ"פ; כ"ו; ד'. 6. ע"פ ד'. ובכ"ו: פרוש' מפר'. 7. ע"פ כ"ו. 8. ככ"ו וד' ליהא: וראוי לפתילה.

הערות והארות

- [א] וכ"ה בהגהות מרדכי (ס' רסג וס' תנב) בשם מהר"ם, ובפסקי תוס' (ס' פה) שאם יש נר כשר בבית מותר להדליק בפחילות ושמינים הפסולים. ועי' בהגהות מיימוניות (פ"ה אות י) בשם הראב"ה בשם אביו ר' יואל ומורו ר' שב"ט, שהתירו ע"י נר כשר להדליק שאר נרות בשמינים שנמשכין אחר הפתילה ואסורוהו משום גזירה, כגון חלב מהותך, אבל שאר שמינים שאין נמשכין אחר הפתילה לא התירו.
- [ב] וכ"כ בהגהות מרדכי ופסקי תוס' שם. ובאגודה (הל' שבת ס' כט) כתב: "כתוב בשם ר' שמשון מקוצי דבר שאפשר לעשות בלא נר כגון למשוך יין מן החבית וכיוצא בזה, מותר לעשות לאור הנר הפסול, כיון שיש נר כשר בבית". ועי' שפ"א וא"ר (ס' רסד אות ג). ועי' בריטב"א (כא: ד"ה משמי', בשם הר"י) ספר התרומה (ס' רכח) מרדכי (ס' רסג) והגהות מיימוניות (שם בשם מורי, ובאות ח בשם כל רבותיו בצרפת) שאסרו להשתמש לאור נר שהדליק בפחילות ושמינים הפסולים, ואפי' אם יש לו נר כשר או שאין צריך נר לחשמיש זה. וכתב הרמ"א (ס' רסד סעיף א) דלצורך שבת יש להקל בדיעבד בשניהם.
- [ג] הריטב"א הביא ג"כ פ"י זה, דקושית אביי הוא מסנף הפסוק: והיה החסון לנעורת וגו', "ובערו שניהם יחדיו ואין מכבה", אלמא שהנעורת דולק יפה, ומותר להדליק בו.
- [ד] וכן הקשה הנ"ל, ולכן מפרש כרש"י.

החורבן כדאמרינן בפרק בתרא דסוטה (מח:): משחרב בית המקדש בטל שמיר וזכוכית לבנה ושירא פרנקא. ור"י אומר דקאי נמי אמטכסא והא דקאמר התם דבטל לא לגמרי בטל אלא שלא היה נמצא כל כך דהא זכוכית לבנה היתה אחר חורבן דאמרינן בפרק אין עומדין (ברכות לא.) תבר קמייחו זכוכית חוירתא: ⁹ וגדולי נרבונא גרסי בסוטה (שם): "משחרב בית המקדש בטלה שירא ופירדא", שירא כסא מלכות, ופירדא מרכבת המלך¹⁰:

[כא, א] ¹⁰ היא גופה גזירה. וא"ת אכתי הוא גזירה לגזירה, מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה. וי"ל דחדא גזירה היא דאי איפשר שלא יטה¹¹. וריב"ן¹² פ' דהא דאמר לעיל לפי שאין נמשכין לאחר הפתילה לא משום שמא יטה אלא משום שמא יכבה, דליכא שלום בית¹³. גיליון:

תוס' ד"ה שמחת בית השואבה שאני. תימה היכי שרי להדליק והא לאו צורך קרבן נינהו ואמ' בפרק ב' דקדושין (נד.) דבגדי כהונה שבלו מועלין בהן ורוחק לומר לב בית דין מתנה עליהן דמה צורך היה להם להתנות בשביל זה. ¹¹ ועוד לא מצינו [לפרש]¹² לב בית דין מתנה כזה, דכיון דכבר קדשו בבגדי כהונה לא מצו נפקי לחולין בלא פדיון¹³. גיליון:

[כא, ב] ואי נמי לשיעורה. ¹³ תימה על הנירות שלנו שאין להם שיעור. וי"ל דקיימא לן כלישנא קמא¹⁴. ועוד אומר ר"י כיון שאנו מדליקין בפנים

שינויי נוסחאות

9. ב/. 10. כ"ה; ד/. 11. כ"ה; כ"פ; ד/. 12. ע"פ כ"פ. 13. כ"ה.

הערות והארות

- [ה] וכ"כ בשמם בתוס' הרא"ש (בסוגיין ובסוטה שם), אלא שגורס 'שירא ופרנדא'. וכערוך (ערך שדה ב) גורס: 'שירה ופרידה', ובגנזי קדם (ח"ה עמ' 60) גרס בשם רה"ג 'שירה פרידה', וכתב שיש שונין 'פירדה', אלא שרוב התנאים שונין אותו 'פרידה'.
- [ו] וכ"כ תוס' לקמן כד. ד"ה 'גזירה', הרא"ש בתוספותיו בסוגיין ולקמן שם, ובפסקיו ה"ב, וריטב"א. ועי' ט"ז סי' רסד ס"ק ד. וע"ע בפסקי הרי"ד ופיה"מ להרמב"ם (פ"ד מ"א) שאין זה גזירה לגזירה, עיי"ש באריכות.
- [ז] ר' יהודה ב"ר נתן, חתנו של רש"י ותלמידו המובהק.
- [ח] וכע"ז כתבו בפיה"מ להרמב"ם ור'
- פרחיה, שאם ידליק בשמנים הפסולים, יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, ונמצא אינו מקיים מצות הדלקת נר שבת.
- [ט] ד"ל תוס' מתלמידי ר"י הזקן (ישורון, תשרי תשס"ב, אור הגנוז): "ואין נראה לר' לומר דלב כ"י"ד מתנה עליהם, דלא אשכחן כי האי גוונא, דהא לא דמי לתמידים שלא הוצרכו דאמר מר (שבועות יא:): לב כ"י"ד מתנה עליהם ונפדין תמימין ותו לית בהו קדושה, אבל כותנות כהונה אף כשבלו ותו לא צריכי אפילו הכי אמרינן בקידושין (נד.) דמועלין בהם". אמנם הריטב"א תירץ בשם תוס' דלב כ"י"ד מתנה עליהן.
- [י] וכ"כ הסמ"ג (עשה ה' מדרבנן) בשם הר"י:

אין צריכים שיעור שהרבה יש היכירא¹⁴. גיליון:

תוס' ד"ה ומותר להשתמש לאורה (לעיל כא.). וא"ת מנליה לרבא דסבר רב הונא מותר להשתמש לאורה דילמא הא דקאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה ואינו יכול להדליקה בשבת וי"ל דא"כ לא הוה צריך ליה למימר בין בחול בין בשבת דחד טעמא הוא אלא הוה ליה למימר אין מדליקין סתם מוקאמר בין בחול בין בשבת משמע שעוד יש טעם אחר בשבת שלא להדליק לבד מטעם של חול והיינו שמא יטה וא"כ סבר דמותר להשתמש לאורה.¹⁴ והא ליכא למימר דאי הוה [אמר]¹⁵ אין מדליקין סתם הוה אמינא דהיינו בשבת ומשום דמותר להשתמש לאורה, אבל בחול מדליקין דכבתה אין זקוק לה. דאם כן לא הוה ליה למימר אין מדליקין בחנוכה, אלא בהדיא הוה ליה למינני נר חנוכה מותר להשתמש לאורה¹⁶. גיליון:

תוס' ד"ה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד [סמוך] לרשות הרבים אבל [אם] יש חצר לפני הבית מצוה להניחה על פתח החצר דאמ' לקמן (כג.) חצר שיש לה שני פתחין צריכה שתי נרות ואמ' נמי (שם:) נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואי מניחה על פתחי בתיהם הוה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי על הפתח של החצר מניחה אתי שפיר: ¹⁶ורש"י פ' לקמן (שם ד"ה שתי) לבית אחד ולמהדרין¹⁷. ובחצר שיש לה שני פתחים פ' (שם. ד"ה חצר) ב' פתחים לבית ד'. גיליון:

שינויי נוסחאות

14. כ"ו; כ"פ; ד'. 15. ע"פ ד'. ובכ"פ: אומר. 16. כ"ו.

הערות והארות

"שנהגו העם כלשון ראשון". ועי' בספר 'תורתן של ראשונים' מחלוקת ראשונים בפסק הלכה. יא] וכ"כ פסקי תוס' (סי' פט) תוס' מתלמידי ר"י הזקן (שם, בשם רבו) סמ"ג (שם, בשם ר"י) אור זרוע (הל' חנוכה סי' שכב) ומנהגי מהר"ש (סי' תקמ), בשם סימני אשירי. ועי' בספר 'תורתן של ראשונים' שי"א שגם עכשיו צריך ליתן שמן כשיעור, וכן פסק במג"א סי' תרעב ס"ק ג. יב] וכ"כ בתוס' הרא"ש, ומבאר יותר, וז"ל: "דאי הכי דהאי דאין מדליקין בהם בשבת אינו מטעם דנר של חנוכה אלא משום של שבת, הא

דקמ"ל דמותר להשתמש לאורה הו"ל למימר בפירוש 'מותר להשתמש בנר של חנוכה', וממילא ידענא דבשבת אסור ובחול מותר, הלכך אי הוה אמר סתם הייתי אוסר בין בחול בין בשבת". וכע"ז כתב מהרש"א. יג] ר"ל שרש"י מפרש מה שאמרו: "נר שיש לה שני פיות עולה לב' בני אדם", היינו להעושינן כהמהדרין שמדליקין נר לכל אחד ואחד שבבית, וכפי שיטתו כד"ה מבחוץ, שמדליקין בפתח הבית לחצר, ולא בפתח החצר לרה"ר. יד] ר"ל שרש"י מפרש מה שאמרו: "חצר

[כב, א] רב אמר אין מתירין ציצית מבגד לבגד.¹⁷ שמא טעמיה דרב משום בזוי מצוה טו.¹⁸

תוס' ד"ה סוכה תניא. משמע דנזיי סוכה משום בזוי מצוה הוא וקשה לר"י דבפרק כירה (לקמן מה.) משמע דטעמא משום דאיתקצאי למצותו ותירץ דצריכי תרויהו דמשום דאיתקצאי למצותו (ו)לא הוה אסרינן בחולו של מועד דלא שייך מוקצה אלא בשבת ויו"ט ומשום בזוי מצוה לא הוה אסרינן היכא דנפלו אבל השתא דאמרינן דאיתקצאי ובזוי מצוה אסרינן אפילו נפלו ואפילו בחול טו.¹⁸ אי נמי הכל אחד איתקצאי למצוה משום בזוי מצוה¹⁹ יו. אי נמי טעמא דהוקצה למצוה נפקא מינה דאסיר אפילו ביום טוב האחרון משום דאיתקצאי בין השמשות, דטעמא דבזוי ליכא²⁰ גלוי:

שינויי נוסחאות

17. כ"ו. 18. כ"פ; כ"י; ד'. 19. בכ"י נשנה תירין זה עוד הפעם בשני לשון: "הכל אחד איתקצאי למצותן ובזוי מצוה". וגם בכ"פ נשנה בפנים התוס' קודם ד"ה סוכה תניא: "סוכה תניא. הכל אחד" וכו', ואח"כ מתחיל דיבור התוס' שלפנינו: "סוכה תניא. משמע" וכו'.

הערות והארות

שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות - שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצר. בתוס' הרא"ש הביא ג"כ פירושו של רש"י שם לדחות ראיית התוס'. וכ"כ בתוס' מתלמידי ר"י הוקן (שם), והשווה לזה: "חצר מתחלקת לפי פתחיה" (ב"ב יא.), דהיינו לפי פתחי הבית.

טו] וכ"כ פסקי הרי"ד; שאלתות שלח, שאלתא קכו; רש"י במנחות מא: ד"ה דילמא; תוס' שם ד"ה רב: "דאין לבטל מצות הטלית"; רמב"ן במלחמות סוף מו"ק, ובתורת האדם ענין ההוצאה אות כג.

טז] הנה תירין הר"י יש לפרש בשני פנים, האחד דמשום מוקצה אסרינן לנזי סוכה ביו"ט אפי' נפלו, ומשום בזוי מצוה אסרינן להו עד מוצאי יו"ט האחרון של חג כשלא נפלו, אבל אם נפלו בחוה"מ מותרים, דבין מוקצה ובין בזוי ליכא. והשנית דאיתקצאי למצותן משום בזוי מצוה ואפי' נפלו בחוה"מ אסורין, דכיון דאפי' בחוה"מ אסור לסלקן מן הסוכה ולהסתפק בהן משום בזוי מצוה, חשבינן ליה כאילו הוקצה למצותו, ואף כשנפלו אסורים משום מוקצה. ושני הפירושים הובאו בתוס'

הרא"ש. וכמהרש"א מפרש דעת התוס' כדרך הראשון, וי"מ דעת התוס' כדרך השני, ועי' בהערה יז. והנה בתוס' להלן משמע כדרך הראשון, שכתבו: "דבין נזיי סוכה וכו' לא אסירי אלא משום בזוי יאו' משום הוואיל והוקצה למצותו". משמע דשני טעמים הם ואין תלויין זה בזה, אולם עי' בשינויי נוסחאות ציון 20.

יז] דבריו הוא כדרך השני בהערה טז, ומשמע מלשוננו שמפרש כן דעת התוס'. וכ"כ הרא"ש בתוספותיו, ובשו"ת כלל כד סי' ט; רמב"ן כח"י: בסוגיין, לקמן מה. קודם חזרה, וכמגילה כה:; ובמלחמות בסוגיין; שיטה המיוחסת לר"ן בשם "המפרשים ז"ל"; שיטה מקובצת ביצה ל:; וכתב שכן סוברים הרא"ה וריטב"א.

יח] וכן תירין הרמב"ן לקמן (מה). לאחר חזרה, והובא בשמו בריטב"א וחי' הר"ן (לקמן שם). וביארו דנזיי סוכה אסורין כל שבעה משום בזוי מצוה, ואפי' נפלו יש בהם משום בזוי מצוה לפי שצריך לחזור ולעטר בהם הסוכה, וביו"ט האחרון של חג שכבר עבר מצות סוכה אסורין משום מוקצה, דכיון

בא"ד והשיב ר"ת דבין נווי סוכה (מן) [ובין] עצי סוכה היתירים על הכשר סוכה לא אסירי אלא משום בזוי²⁰ ולא אסירי מקרא אלא כדי הכשר סוכה והמקשה דפריך בביצה (ל:) מנויי סוכה אעצי סוכה לא ידע שיש חילוק בין יתר מכדי הכשר סוכה לכדי הכשר סוכה ומשני באומר איני בודל מהן כל ז' בין השמשות דלא חיילא קדושה על נווי סוכה וכן על עצים היתירים על הכשר סוכה מהני תנאה אבל עצי סוכה כדי הכשר חיילא עליהו קדושה על כרחו דבר תורה כל ז' ולא מהני תנאה.²¹ פירוש ר"ת דחוק דלא הוה [ליה]²² למימר באומר איני בודל אלא בהדיא התם בכדי הכשר סוכה²³. ומיהו נראה דאיצטריך לשנויי בראמר איני בודל, משום דתנאי אחר לא מהני בהו משום בזוי מצוה, אבל כשאומר איני בודל לא חלה עליהן קדושה כלל וליכא בזוי [מצוה]²⁴:

תוס' ד"ה רב אמר וכו' וגבי מזוזה שנענש שמא לא היה ברעתו להניחה בבית אחר אי נמי מזוזה שאני שעשויה להציל מן המזיקין.²⁵ אי נמי כיון שאין הבית²⁶ שלו והניחה לא היה לו להסירה²⁷. [גליון]²⁸:

בא"ד ואע"ג דלכ"ע אין מתירין שלא להניח בבגד אחר אין קשה מה שנהגו להתיר ציצית מטליתות של מתים דדוקא בטלית של חי אין מתירין שהוא בר חיוב:²⁹ ומה שקשה ממתים ממנחות (ליה)³⁰ אין להאריך כאן³¹:

[כב, ב] **תוס' ד"ה וכו' לאורה הוא צריך והלא כל אותו מ' שנה כו'.** תימה אמאי נקט מ' שנה לעולם כל העולם לאורו של מקום הם הולכין, ויש מפרשין וכו' אהרן שהיה נכנס לפניו לאורה הוא צריך והלא כל מ' שנה היה מאיר להם עמוד ענן בכל המקומות כדאיתא בברייתא דמלאכת המשכן (פי"ד)³² ואומר התם לא לאור החמה ולא לאור הלכנה היו מהלכין אלא

שינויי נוסחאות

20. בד' נוסף: או משום הואיל והוקצה למצותו. וליתא בכת"י. וראה הערות והארות אות זו.
21. כ"ו; כ"פ; ד'. 22. ע"פ כ"פ וד'. 23. ע"פ כ"פ. 24. כ"ו; כ"פ. 25. כ"פ; כ"ו; כיון שהבית שלו. וט"ם הוא, ע"י הערות והארות אות כ. 26. ע"פ כ"פ. 27. כ"ו; כ"פ. 28. כ"פ; "ומה שמקשה ממנחות". 29. כ"פ; כ"ו.

הערות והארות

דאיתקצאי לביה"ש של סוף ז' משום בזוי להחיר הציצית מטליתות המתים, דאמרינן מצוה, איתקצאי לכולא יומא. במסכת מנחות (מא): "האי שעתא ודאי רמינן יט] כעין זה הקשה בשיטה מקובצת בביצה ליה משום לועג לרש", פי' שצריך ליתן ציצית שם. בבגדי המתים משום לועג לרש. וכן הקשו כ] וכן תירץ בתוס' הרא"ש. התוס' בגדה (סא: ד"ה אבל) ומרדכי (ס"ו ערב), כא] נראה שמקשה על המנהג שהביאו התוס' ועיי"ש מה שתירצו.

[כו'] - גיליון - היה מסתכל בטפיה ורואה בו ויודע מה בתוכו בחבית ויודע מה בתוכו וכו'.

בא"ד ומיהו בשלהי כל קרבנות משמע דאשכינה קאי דמייתי לה גבי הא דא"ר אלעזר לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך וקאמר נמי התם לפרובת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל ואם תאמר לאורה אני צריך והלא כל אותן ארבעים שנה כו': ³⁰ ונוכל לישב לא הלכו אלא לאורו של שכינה אפילו במקום שאין רגילות, כמו בבור או בטפיה ששאר אדם בעולם צריך לנר. גיליון:

[כג, א] ³¹ מתיב רב עמרם. הוה מצי לאקשוויי^{כב} מברכות דמגילה. גיליון:

³² הדמאי מברכין עליו. נראה למר³³ דהיינו ברכת המזון בג', ומזמנין (ביה) [בי'³⁴ כג]. אבל ברכת המוציא פשיטא דמברכין [דאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה]³⁵, ולא צריך לאשמועינן. גיליון:

תוס' ד"ה כל השרפים יפים לדיו. פי' [בקונטרס] שרף גומא ואין נראה לר"ת דהא דיו אין זה גומא כדאמרין בפ"ב דגיטין (יט.) בכל כותבין בדיו בסם בסיקרא בקומוס ומפרש בגמרא קומוס גומא ודיו אין זה נמי עפצים ³⁶ שרגילין כמדומה לי להניח גומא לתוך דיו של עפצים^{כז} - גיליון - דהא בברייתא קתני התם כתבו במי טריא ועפצא ³⁷ כשר וכו'.

[כג, ב] תוס' ד"ה והדר וכו' ומה שמקדימין לקרות בשל [ראש] חדש משום דבקריאת תורה אין כל כך פרסומי ניסא שאינו מזכיר נרות כמו

שינויי נוסחאות

30. כ"פ. 31. כ"פ. 32. כ"פ; ד'. 33. חיבה זו לא ברורה. 34. ע"פ ד'. 35. ע"פ ד'. 36. כ"פ; כ"ו; ד' בתוס'. 37. נוסף: דהיינו עפצים, וליתא בכ"ו כ"ב וכ"נ. ובכ"פ: "כתבו במי טריא ואפסא כשר והיינו עפצ' ועפצים".

הערות והארות

כב - על רב עמרם. עליו (עי' ברמב"ם פ"א הי"ט מהל' ברכות).
כג פי' האוכל דמאי מצטרף לזימון בשלשה ועי' בספר 'תורתן של ראשונים' עוד פירושים ובעשרה. וכן פי' בתוס' מתלמידי ר"י הזקן (שם) בשם הר"י. ועיי"ש שהקשה דלא קרי לברכת הזימון מברכין אלא מזמנין. אבל רש"י והמאירי ועוד, מפרשים 'מברכין' - ברכת המוציא, שהאוכל דמאי אפי' באיסור מברך עליו, ולא כהאוכל 'סבל' שאינו מברך

ועי' ברמב"ם פ"א הי"ט מהל' ברכות).
כד בקריית ספר להמאירי (מאמר א ח"ד) מבאר דרך עשיית הדיו: "העפצים מתבשלים במים ומשחיר מעט, והשרף מתערב לשם להדביק, ואח"כ נותנים בו דברים המשחירין כגון קנקנתום והוא נעשה דיו".

בהפטרטה.³⁸ נראה כיון דמצי למיעבד תרויהו תדיר ופרסומי ניסא עבדינן תרויהו, אבל היכא דלא איפשר למיעבד תרויהו פרסומא ניסא עדיף^{כח}. גיליון: ועוד נראה לרשב"א וכו'.

[כד, א] ³⁹איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה [בברכת המזון כו']⁴⁰. תימא דהך מילתא איבעיא ליה לאסוקי לעיל (כג:) גבי מילי דחנוכה מקמי דמתניתין ד'ולא בשמן שרפה'^{כח}. גיליון:

יו"ט שחל להיות בשבת הממטיר בנביא במנחה בשבת אין צריך להזכיר של יו"ט.⁴¹ מכאן משמע שצריך הממטיר ביום הכיפורים במנחה לומר גם ברכה אחרונה דהיינו על התורה כו', מידי דהוה אשבת במנחה^{כח}. גיליון:

תוס' ד"ה גזירה (לעיל כג:) וכו' ותירץ ר"י דהכא לא חשיב גזירה לגזירה דיו"ט ושבת כי הדדי נינהו כדאמר בפרק במה אשה (לקמן ס:) גבי סנדל המסומר.⁴² ובפרק ב' דביצה (יח.) (בדרב ספרא) [כרוב ספרים]⁴³ לא גרסינן "ומי גזר יו"ט אטו שבת" והתנן ושון שמשקין כו' אבל לא מטבילין כו' ואם איתא ניגזור השקה אטו המבלה", אלא הכי גרסינן: "ומי גזרינן". ופריך אמאי דגזר התם בור בחצרו אטו בור ברשות הרבים^{כח}. גיליון:

שינויי גוסהאות

38. כ"ז; כ"ב; כ"ב בתוס'; ד' בתוס'. 39. כ"ז; כ"ב בתוס'; כ"ז בתוס'; כ"ב בתוס'; ד' בתוס'. [גוסה תוס' ד"ה 'מוכיר' בכ"ז מתוקן יותר משאר כ"ז וד', ח"ל: 'מוכיר בהוראה. מכאן נראה שאין לומר 'כשם', דעל הגסים הוראה ולא תפלה לכך אומרה בהוראה] וכ"כ בפסקי תוס' ס' קד'. 40. ע"פ כ"פ. 41. כ"ז; כ"פ. 42. כ"ז; כ"פ. 43. ע"פ כ"פ.

הערות והארות

כה] וכ"כ הרא"ש (בתוספותיו, ובפסקיו ה"ג) ונמוקי יוסף (בשם תוס').
כו] וכן הקשה בתוס' הרא"ש. ועי' ברשב"א ח"י הר"ן ונמוקי יוסף שתירצו דדין הדלקה בשמן שריפה שייך גם בנר חנוכה, עיי"ש.
כז] כוונתו להוכיח דביו"ב במנחה [אף בחול] אומרים גם ברכת 'על התורה', מדאמרין הכא שאין צריך להזכיר של יו"ט בברכת ההפטרטה של מנחה, ש"מ שאף בשבת 'במנחה' אומרים ברכת 'על התורה' - דאילו בשאר ברכות ההפטרטה אינו מזכיר קדושת היום - וכשם שאומרה בשבת במנחה כך אומרה ביו"ב במנחה. וכן פסקו הרא"ש (הט"ז) רשב"א ור"ן בשם ר' יונה, פסקי תוס' (ס' קי), מרדכי (ס')

רפב, ס' רפד בשם ר' יואל. הגהות מיימוניות (סוף הל' שביתת עשור ד"ה המפטיר, עיי"ש) ועוד. וכן פסק בשו"ע (ס' תרכב סעיף ב). אבל ר' שמואל ב"ר ברוך מבונבערק (בהגהות מרדכי ס' תנו) ראב"ן (הובא בהגהות מיימוניות שם) ומנהגים (מהר"א טירנא, הל' יו"ב) סוברים דיה"כ כשאר תעניות הוא שאין אומרים במנחה בברכת ההפטרטה 'על התורה', וכתב מהרי"ל (מנהגים, הל' יו"ב אות כה, ובאריכות בשו"ת החדשות ס' סה) שכן נוהגים בכל המקומות והקהילות שעבר. וכן פסק הרמ"א שם.

כח] ר"ל דאין קושית הגמ' שם מי גזרינן יו"ט אטו שבת, שהרי אין זה משום גזירה אלא יו"ט

תוס' ד"ה או דילמא כיון דלא אסיר בעשיית מלאכה. והא דאמ' בפ"ג דמגילה (כב:) כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית ציבור וט' באב קורין ג' וכל שאין בו ביטול מלאכה כגון ר"ח קורין ד', היינו מנהג בעלמא שאין רגילין לעשות מלאכה: ⁴⁴ אור"ת דאמרינן ⁴⁵ בירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) הני נשי דלא עבדן עבדתא בר"ח מנהגא בעלמא היא ⁴⁶ [כט]. גיליון:

תוס' ד"ה דתני רב אושעיא כותיה. מהכא לא בעי למיפשט לעיל דאינו מוכיר של חנוכה בברכת המזון דאיכא (למיטעי) [למידחי] דדוקא נקט תעניות ומעמדות אבל חנוכה ופורים אע"פ שאין בהם קרבן מוסף צריך להזכיר משום פרסומי ניסא. ⁴⁷ ואיפכא ליכא למפשט, דדילמא תעניות ומעמדות נקט משום תפילה ⁴⁸, וה"ה בחנוכה ⁴⁹. גיליון:

תוס' ד"ה תעניות ומעמדות ערבית ושחרית ומנחה כו'. מה שפירשו הגאונים שאין אנו רגילין לומר ערבית ושחרית שמא יארע לו חולי או בולמוס ונמצא שקרן בתפילתו קשה לר"י אם כן היאך לזה אדם תעניותו ופורע הלא ימצא שקרן בתפילתו ⁴⁹ (דלעיל) [ולעיל] בפ"ק (יא). דקאמר לזיף מר וליפרע הלא כבר התפלל תפילת ערבית: ⁵⁰ ומה ששליח ציבור אומר ענינו בשחרית ⁵¹, [היינו] ⁵² לפי שאי אפשר שלא יתענה אחד מהם ⁵³. גיליון:

שינויי נוסחאות

44. כ"ו; כ"פ. 45. כ"פ: דהא דאמרינן. 46. ע"פ כ"פ. 47. כ"פ; כ"ו; ד' בתוס'. 48. כ"ד (בשיבוש): תפלה מוסף. 49. כ"ו נשנה תיבות אלו עה"פ בגליון: קשיא לר"י א"ב [היאך] לזה אדם תעניותו ופורע הלא ימצא שקרן בתפילתו. גיליון: 50. כ"פ; כ"ו; ד' בתוס'. 51. כ"ו; ד': שש"צ מתפלל שחרית. 52. ע"פ כ"ו וד'.

הערות והארות

ושבת כי הדדי נינהו, וקושיית הגמ' הוא ומי גזרינן בור בחצרו אטו בור ברה"ר. וכן פ' התוס' בביצה שם ד"ה גזרה, עיי"ש. אבל בספר הישר לר"ת (סי' שפו) גורס "ומי גזר יו"ט אטו שבת", עיי"ש, ובשיטה מקובצת בביצה שם. **כט**] הובא גם בתוס' הרא"ש (כאן ובמגילה כב:) נמוקי יוסף ומרדכי (סי' רעז, ובהגהות אחרונות דף פב ע"ד). **ל**] ר"ל שאין לפשוט מדנקט "ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי וכו'" של תעניות ומעמדות וכו', ואין בהן הזכרה בברכת המזון, דדוקא תעניות ומעמדות אין בהן הזכרה

בברכת המזון בערבית שלפני התענית, אבל חנוכה יש בו הזכרה בברכת המזון, דדילמא נקט אלו משום שמוכיר מעין המאורע שלהם בשומע תפלה, אבל ה"ה חנוכה. וכ"כ ר' יהונתן מלונגל (והובא בשיטה המיוחסת לר"ן) דנקט תעניות ומעמדות וה"ה חנוכה ופורים, ועל חנוכה ופורים קאמר שאין בהם קדושה על הכוס והזכרה בברכת המזון. **לא**] וכ"כ הרא"ש (בתוספותיו, ובפסקיו הט"ו, ובתענית פ"א הי"ז) ריטב"א נמוקי יוסף (בשם תוס') ספר התרומה (סי' רל) מרדכי (סי' רפ) והגהות מרדכי (סי' תנו).

[כה, א] ⁵³ הוה ליה [יו"ט] ⁵⁴ עשה ולא תעשה. וא"ת הני אמוראי דלעיל (כד:) דסברי דיו"ט לא תעשה ⁵⁵ גרידא, נילף מהכא דלא מצי דחי עשה [את] ⁵⁶ (ו) לא תעשה, דהא כי האי גונא פריך פ"ק דיבמות (ו). ושמא מכאן לא נילף לפי שיכול לעשות אחר יו"ט ⁵⁷. גיליון:

⁵⁷ שכן מחפ"ז. תימא דמעיקרא אלימא ליה כרת והשתא אלימא ליה מיתה, וי"ל דמיתה דאומר בתרומה לאו באוכל בטומאת הגוף אלא בזר האוכלה, משא"כ בקדש [דיש] דמותר לזרים כגון תורה ושלמים, ואפילו קדשים שאינן נאכלין אלא לכהנים ליכא מיתה [לזר] אלא אוהרה, [ו] אפילו קדש דבר מעילה ליכא מיתה לרבנן דאמרי (סנהדרין פג.) הויד במעילה באוהרה ⁵⁸.

תוס' ד"ה ולא מילה (לעיל כד:) וכו' וקשה לר"י דבפ"ק דביצה (ח:) משמע דאית ליה לרבא דיו"ט עשה ולא תעשה הוא גבי אפר כירה דפריך סוף סוף יו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דכסוי דוחה לא תעשה ועשה אלא אמר רבא כו'. ⁵⁸ ואיכא ⁵⁹ למומר דהתלמוד נוחא ליה למיפרך דיו"ט עשה ולא תעשה הוא דקיימא לן כרב אשי, אבל רבא אע"ג דלית ליה דיו"ט עשה ולא תעשה מ"מ אין כסוי דוחה יום טוב מלכוד ⁶⁰. גיליון:

בא"ד ור"י מפרש דאתיא בק"ו מנדרים ונדבות דדחו יו"ט אע"פ שלא נכרתו עליהם י"ג בריתות מילה לא כ"ש וקסבר רבא דקריבין ביו"ט וליכא למיפרך מה לנדרים ונדבות שכן צורך גבוה (כרפי') [כדפריך] בפרק ר' אליעזר דמילה (לקמן קלא:) מה לעומר ושתי הלחם שכן צורך גבוה דהא לאו חובה דאפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה כיון דאי לא חטא לא בעי לאתויינהו ואית ליה לרבא דיו"ט עשה ולא תעשה כדמוכח בביצה (ח:). ⁶⁰ וע"כ סבר רבא דיו"ט עשה ולא תעשה [הוא] ⁶¹, דאי לא הוי אלא לא תעשה

שינויי נוסחאות

53. כ"פ; כ"ו; ד'. 54. ע"פ כ"ו וד'. 55. כ"ו; עשה. 56. ע"פ ד'. 57. כ'. 58. כ"ו; כ"פ; ד'. 59. כד': ודחוק, ומ"ס הוא, ע"י מהרש"ל. 60. כ"פ; כ"ו; ד'. 61. ע"פ כ"ו וד'.

הערות והארות

[לב] וכן הקשו ותירצו תוס' ביבמות (ה: ד"ה שני דבתרומה יש מיתה כירי שמים להאוכלה כולה) ותוס' הרא"ש. [לג] וכ"כ תוס' ביבמות (עג: ד"ה שכן מחפ"ז) תוס' הרא"ש (בסוגיין וביבמות שם) ספר הישר לר"ת (סי' מו) רמב"ן ריטב"א (בשם ר"י) ושיטה המיוחסת לר"ן. אבל רש"י פי' בלשון

גרידא אמאי מוקי קרא אמילתא דאיכא ק"ו, לוקמי בנותר או בשאר [דברים] 62 דליכא ק"ו לה. מיהו אכולהו ק"ו איכא למפרך שכן נהגים באנשים ובנשים 63 תאמר במילה כו' 64. ואיכא למימר עולה ראייה תוכיח דקריבה לב"ה ביו"ט, מה לעולה ראייה שכן צורך גבוה, כולם יוכיחו 65 לה. ובפרק ר' אליעזר דמילה (לקמן קלג.) דבעי למילף מילה שלא בזמנה [דלא דחי יו"ט] 66 מנותר לחוקיה או מעולת חול לאביי, קשה היכי בעי למילף הא במילה איתא ק"ו. גיליון:

בא"ד שם. 67 ור"ח (לקמן קלג:) עשה ק"ו מאוכל נפש שלא נכרתו עליו [יג בריתות] 68. ואיכא למפרך מה לאוכל נפש שכן מצוה עוברת לה. גיליון:

תוס' ד"ה כרת וכו' אבל זרעו אומר ריב"א דאין נכרת אלא בהנהו דכתיב בהו ערירים ואין נראה לר"ת דהא בפרק הבא על יבמתו (יבמות נה.) קאמר ערירי דכתב רחמנא גבי דודתו (ויקרא כ, כ) למה לי לכדרכה כו' ואי אין זרעו נכרת אלא בהני דכתיב בהו ערירי מאי קבעי. 69 אע"ג דהוקשו כל עריות זה לזה, דילמא קרא אתא לאשווינהו ב' כתובים הבאים כאחד לה:

[כה, ב] אמר קרא (דברים יח, ד) תתן לו לו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא. 70 צריך לומר דמעשר שנאסר מחמת חלב רותח או שאר איסורים, אסור לבערו כמו בטמא. דאי שרי, לימא דתתן לו ולא לאורו דמשמע דבת אורו - היינו כשנאסרה מחמת איסור, אבל מחמת טומאה לעולם אימא לך דאסורה אף בהנאה כמו במעשר לה. גיליון:

שינויי נוסחאות

62. ע"פ כי"ו. 63. כבי"ו וד': בנשים כבאנשים. 64. בר': שאינה נהגת כ"א באנשים. 65. 'מה לעולה ראייה שכן צורך גבוה כולם יוכיחו', ליתא בר'. 66. ע"פ ד'. 67. כי"פ; כי"ו; ר'. 68. ע"פ ד'. ובבי"ו: יג. 69. ד'. 70. כי"פ; כי"ו.

הערות והארות

לה] וכ"כ הריטב"א ושיטת המיוחסת לר"ן.
לו] וכ"כ בתוס' הרא"ש, עיי"ש.
לז] וכן הקשו תוס' בפסחים (פר. ד"ה ולא מילה) ותוס' הרא"ש.
לח] ר"ל שאין לתרץ דהוקשו כל עריות זה לזה ומ'עריירי' דכתיב באשת אח (ויקרא כ, כא) ילפינן לכל העריות, וא"כ 'עריירי' דכתיב בדודתו למה לי, דדילמא אתא קרא בדודתו לאשווינהו ב' כתובים הבאים כאחד שלא ללמד על כל העריות. בתוס' כיבמות (ב. ד"ה אשת) ותוס' הרא"ש (שם נה. ד"ה דודתו) דחו

התירוצ' באופן אחר, ועיי"ש מה שתירצו.
לט] פי' שמדייק מכאן שאף מעשר שנאסר באכילה מחמת איסור, אסור להנות ממנו בשעת ביעורו כמו בטמא, דאח"ל שמותר ליהנות ממעשר שנאסר באכילה מחמת איסור, אין ללמוד מ"תתן לו - ולא לאורו" שמותר ליהנות מתרומה טמאה בשעת ביעורו, דאיכא למימר דדיוק "ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא" בא להחיר הנאת אורו של תרומה שנאסר באכילה מחמת איסור, אבל כשמבערו מפני שנאסר באכילה מחמת טומאה לעולם אימא לך

שם. ⁷¹ ולעיל לא מצי למידרש נתתי לך (במדבר יח, ח) ולא לאורך, דהא אתרומה טמאה קאי דאסורה באכילה⁷². והכא לא מצי למידרש 'לו' להסיקו תחת תבשילו, דהא מ'תת' נפקא⁷³. גליון:

תוס' ד"ה חובה. לגבי רחיצת ידים בחמין קרי לה חובה דלא הוי כל כך מצודה. ⁷² ומים אחרונים נמי קרי להו חובה משום סכנה דמלח סדומית ושהרגו את הנפש וחמירי טפי מראשונים:

תוס' ד"ה סדין וכו' וקשה לר"י דבפרק התכלת (מנחות מא.). מהדר לאתווי דציצית חובת טלית היא מחסידים הראשונים⁷³ ורחי לה ואמאי לא מייתי מהכא דלא קתני אוסרין ועוד דבה"ג פוסק דחובת גברא הוא מדמברכינן להתעטף בציצית ועוד דאמרינן בריש פרק קמא דיבמות (ד.) גבי כלאים בציצית דאפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא במשנה תורה דריש. ⁷⁴ ועוד אמאי נקט סדין בציצית הוה ליה למינקט כלאים בציצית⁷⁵ - גליון - ועוד קשה לר"ת דרב עמרם גאון פוסק כב"ש בששה דברים וחשיב הק' בהדיהו ואיך יתכן לומר דב"ש לא דרשי סמוכין⁷⁶.

[כנ, א] תוס' ד"ה רבי ישמעאל וכו' קשה לרשב"א דר' ישמעאל קתני במתניתין (לעיל כד.): דאין מדליקין בעיטורן מפני כבוד שבת משמע שנמשך אחר הפתילה יפה אלא דגזרינן שמא יניחנו ויצא כדאמ' לעיל (כה.): והכא משמע דכל היוצא מן העץ אינו נמשך אחר הפתילה יפה ועיטורן

שינויי נוסחאות

71. כ"ו; כ"פ. 72. כ"ו; כ"פ בתוס'; כ"ב בתוס'; ד' בתוס'. 73. בד' נוסף: משאנו בבגד ג' חזו מטיילין בו ציצית. וליתא בכ"ו, כ"ב וכו'. ובכ"פ איתא אחר 'אוסרין'. 74. כ"ו; כ"פ בתוס'; כ"ב בתוס'; כ"ג בתוס'; ד' בתוס'. 75. 'כלאים בציצית', ככ"פ: 'סדין כחלת'. 76. סדר הקושיות כאן הוא ע"פ כ"ב, כ"ג וכו'. [וגם בכ"ו כתוב "ואיך יתכן לומר וכו'", בסוף הקושיות]. וכד' משובש.

הערות והארות

דאסורה בהנאה כמו מעשר, אלא ודאי דמעשר שנאסר באכילה מחמת איסור ג"כ אסור בהנאה בשעת ביעורו, והשתא דכתיב בתרומה תתן לו דמשמע שמוטר בהנאה, אמרינן דבין שנאסרה מחמת איסור ובין שנטמא, לעולם מותר ליהנות ממנו בשעת ביעורו. וכ"כ תוס' הרשב"א בפסחים (לג. ד"ה תתן, ועיי"ש בסופו בזהב שבא).
מ] ר"ל שאין ללמוד היתר הנאה בתרומה טמאה מפסוק "ואני הנה נתתי לך" את משמרת

תרומותי, מכלל דבת אורו הוא, דהא אתרומה טמאה קאי דאסורה באכילה וא"כ אין לפרש 'תתן לו' דבר הראוי לו לאכול ולא להסיקה.
מא] וכ"כ התוס' (ד"ה תתן) ותוס' הרא"ש, וביתר ביאור בריטב"א (בשם תוס').
מב] וכן הקשה הרא"ש בתוספותיו, ובשו"ת כלל ב סי' ת. דכיון דב"ש אסור גם טלית של צמר וציצית של פשתן, הו"ל למימר 'כלאים בציצית'. ועי' ברש"י במנחות מ. ד"ה ב"ש, מה שמתרץ על קושיא זו.

ירצא מן העץ הוא דהוא פסולתא דויפתא כדאמי לעיל (ב:): ⁷⁷ ואיפשר דהא דאמר כל היוצא מן העץ אין מדליקין [בו] ⁷⁸ אינו מטעם אחד ⁷⁹. גיליון:

[כו, ב] ⁷⁹ תרי מיעוטי כתיבי. גם [מ]זה ⁸⁰ משמע כפירוש הר"ר פורת (בתוס' ד"ה אחי), דאי שלשה על שלשה אינו בכלל בגד, נוקי תרי מיעוטי חד לשלש על שלש וחד לשלשה על שלשה, ואכתי בגד שלם בשאר בגדים דלא מטמא בנגעים מנל, אלא משמע כפירוש ⁸¹ ⁸². ואין זה הוכחה דבמיעוט אחד נתמעט גם משלשה על שלשה, דשלש על שלש ושלשה על שלשה שניהן (הוצרכו) [איתרכו] ⁸³ לשאר בגדים מריבויא אחד דוהבגד ⁸⁴. גיליון: ⁸⁵ אבל מ"מ קצת יש להוכיח מדלא קאמר כי אימעיט משלשה על שלשה ומשלש על שלש, דמחד (ריבוי) [מיעוטא] ⁸⁶ נפקי ⁸⁷ תרוויחו, אבל בגד שלם מטמא ⁸⁸. גיליון:

תוס' ד"ה ר' שמעון בן אלעזר וכו' וא"ת ומאי דוחקיה דאביי לאוקומה דתנא שלש על שלש משום בגד פשתן, ולימא דדוקא נקט כמו שאומר רבא ואי משום דלא ליפלוג ר' שמעון בן אלעזר אתנא דבי ר' ישמעאל הא אביי גופיה קאמר לקמן (כו). דהא תנא דבי ר' ישמעאל מפיך מאידך תנא דבי ר' ישמעאל וי"ל דסבר אביי דלאידך תנא דבי ר' ישמעאל אית ליה בשאר בגדים אפי' שלש על שלש וסבר דשאר בגדים או יהיה בהן טומאה כצמר ופשתים או יהיו טהורים לגמרי. ⁸⁹ דלרבא דאמר דאידך תנא דבי ר' ישמעאל לא ⁹⁰ מרבה

שינויי נוסחאות

77. כ"ו; כ"פ. 78. ע"פ כ"פ. 79. כ"ו; כ"פ; כ"ו; ד'. 80. ע"פ כ"פ. 81. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 82. ע"פ כ"פ; כ"ו; ד'. 83. בבתי"ה הוא ריבוי אחר, ושייך לתוס' סד"ה ואימא כ"ו אימעיט. 84. ע"פ כ"פ. 85. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 86. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 87. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 88. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 89. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ. 90. כ"ו; כ"פ; כ"ו; כ"פ.

הערות והארות

מג] וכן תירץ הרא"מ הורוויץ.
מד] ראייה זה כתבו גם תוס' הרא"ש (ד"ה ולא ק"ו) רמב"ן רשב"א וחי' הר"ן.
מה] ר"ל כמו שכתבו התוס' בסוף ד"ה ואימא כי אימעיט, דהחולקים על ה"ר פורת מפרשים ד'בגד' היינו בגד שלם של כל מין בגד, וריבוי והבגד מרבה שלש על שלש בצמר ופשתים, ושלשה על שלשה ושלש על שלש בשאר בגדים. ולפי"ז כתב דלמסקנת הגמ' שאר בגדים אינו מקבל טומאה אפי' בגד שלם, דבמיעוט אחד ממעט שלש על שלש ושלשה על שלשה, דהא שניהן איתרכו מריבוי אחד, ומיעוט השני ממעט בגד שלם.
מו] וכן הקשה בתוס' הרא"ש (ד"ה ולא ק"ו), דא"כ מה הקשה המקשה "ואימא כי אימעיט משלש על שלש אבל שלשה על שלשה מיטמא", הא כבר ידע דצמר ופשתים כתיב ונתמעטו שאר בגדים גם משלשה על שלשה, והו"ל למימר: "כי אימעיט משלשה על שלשה ומשלש על שלש, אבל בגד שלם מיטמא".

בשאר בגדים אלא שלשה על שלשה, לא מפיק האי תנא דבי ר' ישמעאל מאידך. גיליון:

תוס' ד"ה אתי בק"ו⁸⁸ וכו' וז"ל דאיצטריך ק"ו דאי לאו ק"ו הוה אמינא דבגד משמע בגד שלם, אבל השתא דאיכא ק"ו גלי לן דבכל מקום דכתיב בגד הוי שלשה על שלשה: ⁸⁹ ומריבויא דוהבגד⁹⁰ אין להקשות אמאי איצטריך לאבוי או בגד לשלש על שלש בשרצים, כיון דגלי לן הריבוי בנגעים דשם בגד עליו. דריבוי לא מגלה (אלא)⁹¹ אשם בגד [בעלמא]⁹², דלא דמי לק"ו⁹³. גיליון:

תוס' ד"ה ואימא לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים. פי' בקונטרס אבל שלש על שלש בצמר ופשתים אתו בק"ו ולא נהירא [דהא אמרן] כיון דלא חזי לענינים ולעשירים לא אתי בק"ו ונראה לפרש דהכי פריך ואימא לרבות שלשה על שלשה פי' שנרבה שלשה על שלשה בשאר בגדים דהא ליכא מיעוטא למעוטינהו דצמר ופשתים אתי למעוטי שאר בגדים משלש על שלש דאי לאו צמר ופשתים הוה מרבינן בכל בגדים מוהבגד שלש על שלש דכיון דקרא סתמא כתיב ומשני צמר ופשתים כתיב המתוך לא הבין קושייתו והיה סבור שהמקש' לא ידע דצמר ופשתים כתיב ולהכי הדר פריך אימא כי אימנעו משלש על שלש והיינו קושיא ראשונה אלא שמפרש היטב: ⁹³ אבל אין לפרש ואימא לרבות מוהבגד שלשה על שלשה בשאר בגדים ולא שלש על שלש בצמר ופשתים, דהא מדאיצטריך ליה ריבוי לשאר בגדים ידע(ינן)⁹⁴ דצמר ופשתים כתיב, ועוד דבקושיא שנייה ידע דצמר ופשתים כתיב, ⁹⁵ אם כן מאי פריך, כיון דצמר ופשתים כתיב [מפי]⁹⁶ אית לן (לרבויו לאוקמי) [לאוקמי רבויו]⁹⁷ לשלש על שלש בצמר ופשתים ממה שנרבה שלשה על שלשה בשאר בגדים כמו בצמר ופשתים, ויהיה הריבוי בצמר⁹⁸ ופשתים (כתיב) [נכתב]⁹⁹ בחינם, כדאמרינן לקמן

שינויי נוסחאות

88. בכת"י הוא ריבוי אחד עם ד"ה השתא, וז"ל: "דהא תוי לאצטרופי לבגד גדול. מפרש ח"ר פורת וכו'". 89. כ"י; כ"י; כ"י. 90. כ"י; כ"י: דאי בגד. 91. ע"פ כ"י; וכו'. 92. ע"פ כ"י. 93. כ"י; כ"י; כ"י; ד'. 94. ע"פ כ"י; כ"י; וד'. 95. מבאן עד 'כתיב', נשמט כ"י. 96. ע"פ כ"י, כ"י; וד'. 97. ע"פ כ"י, כ"י; וד'. 98. כ' (בשיבוש): דהא רבוי צמר. 99. ע"פ כ"י; כ"י; וד'.

הערות והארות

[מז] וכ"כ תוס' הרא"ש ורשב"א. בתוס' בגד עליו מכ"ש דשתי וערב, אבל ריבויא דקרא הרא"ש מבואר יותר, וז"ל: "וי"ל דלא דמי ריבויא דקרא לק"ו, דמק"ו ילפינן דיש חשיבות עליו".

(כו:) קאי בצמר ופשתים מרבה צמר ופשתים קאי בצמר ופשתים מרבה שאר בגדים¹⁰⁰. ועוד מאי פריך ואימא כי אימעיט משלש על שלש אבל שלשה על שלשה מטמא, מנלן דמטמא כיון דאיצטריך ריבוי שלש על שלש¹⁰⁰ בצמר ופשתים¹⁰¹. ויש לפרש ואימא (כי אימעיט)¹⁰¹ לרבות נמי שלשה על שלשה בשאר בגדים¹⁰². וזהו כפירוש המפורש בפנים. גיליון:

בא"ד שם. ¹⁰² ויש לדחוק ולפרש דשקולים הם ויבואו שניהם¹⁰³. אי נמי מראפקיה רחמנא להאי ריבויא בלשון והבגד, משמע ליה לתלמודא דאתא לרבות כל שהוא בגד, והכי פריך¹⁰³ גיליון:

תוס' ד"ה תרי מיעוטי כתיבי. וא"ת ולישתוק מריבויא דהבגד וע"כ שלש על שלש טמא בצמר ופשתים דאי לאו הכי תרי מיעוטי למה לי וי"ל דאי לאו רבויא דהבגד הוה מוקמינן תרי מיעוטי לרבות שלשה על שלשה משאר בגדים דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ושלש על שלש בצמר ופשתים ה"א דטהור אבל השתא (דתניא) [דכתיב] ריבויא דהבגד וע"כ ה"נ תרי מיעוטי אתי למעוטי ולא לרבות דאי לרבות מוהבגד וחד מיעוטא הוה ידעינן שלשה על שלשה בשאר בגדים כדפרישית לעיל. ¹⁰⁴ וא"ת¹⁰⁵ אכתי נאמר דאין מיעוט אחר [מיעוט]¹⁰⁶ אלא לרבות שלש על שלש בשאר בגדים¹⁰⁷ ג'.

שינויי נוסחאות

100. בכ"ו: לשלשה על שלשה. 101. ע"פ כ"ו כ"ו וד'. 102. כ"ו. 103. בכ"ו: פרי'.
104. כ"פ; כ"נ; ד'. 105. בכ"נ: הלב מהסס. ובר': ולבי מהסס. 106. ע"פ כ"ו וד'. 107. ראה הערות והארות אות נג.

הערות והארות

- מח' וכן הקשה בתוס' הרא"ש. מ"ט] וכן הקשה הרשב"א. נ] ע' מש"כ בהערה נב. נא] וכן פ' בתוס' הרא"ש: "וצ"ל דהכי פריך ואימא לרבות גם שלשה על שלשה בשאר בגדים, דשלש על שלש בצמר ופשתים ושלשה על שלשה בשאר בגדים שקולין הן". נב] וכן פ' בתוס' הרא"ש, והובא כרשב"א בשם תוס'. וכן פ' המהרש"א תירוצ' התוס'. תירוצ' זה לא אתיא כרב פורת, דלרב פורת אין צריכין 'לרבות' מריבוי 'והבגד' אלא שלש על שלש, אבל שאר בגדים 'נכללים' ב'בגד' בלא ריבוי, אבל לתירוצ' זה רוצה לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים מריבוי 'והבגד', דאי לא
- הוה כתב 'צמר ופשתים', הוי אמרינן דמראפקיה רחמנא להאי ריבויא כתיבת וה'בגד', כא לרבות כל מה שהוא בגד בין בגד שלם בין שלשה על שלשה ובין שלש על שלש, בין צמר ופשתים ובין שאר בגדים, ולהכי כתב 'צמר ופשתים' למעט שאר בגדים משלש על שלש, אבל משלשה על שלשה לא נתמעטו. ג] בר': דהיאך נאמר דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים. וכתב בשפת אמת ד"ל: "והנה דברי התוס' ישנים שכתבו ולבי מהסס כו' כל דבריו תמוהים, ולולי דמסתפינא הו"א דט"ס יש כאן וקאי על מ"ש תוס' אבל השתא כו', וכך צ"ל: "ולבי מהסס דאכתי נאמר אין מיעוט אחר

ויותר נראה לומר כיון דאיכא לאוקמי שפיר תרי מיעוטי לית לן למימר דאתי לרבות¹⁰⁸. גיליון:

בא"ד שם. ¹⁰⁸מצאתי בשם ה"ד שלמה אשטרוביני"ג זצ"ל, קשה לי אם כן יהיו שוין כל הבגדים ולמה כתב ד' תיבות הללו כגד צמור כגד פשתים¹⁰⁹, אלא י"ל אי לא יתורא דוהבגד ה"א אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שלש על שלש בצמר ופשתים, וממילא נרבה שלש על שלש בשאר בגדים, דסברא הוא שיהא שוין אם אין מיעוט כדפירשתי לעיל¹¹⁰, וכך מועיל יתור של שני מיעוטים כמו והבגד. אבל השתא דכתיב ריבוי דוהבגד לרבות ג' על ג' בצמר ופשתים אם כן אתי תרי מיעוטי למעט, ולמעוטי זה וזה משאר בגדים, דאי לרבות לישתוק מרבוי דוהבגד¹¹¹:

[כו, א] ואידך נגעים משרצים לא אתו דאיכא למיפרך מה לשרצים שכן מטמא בכעדשה. ¹⁰⁹נראה לר"י¹¹⁰ דהוה מצי למפרך מה לשרץ שכן מטמא שק ושאר כלים. אלא ודאי גילוי מילתא בעלמא הוא¹¹¹. גיליון:

¹¹²ואיבעית אימא הא רב פפא אמרה כו'. פרש"י דלרב פפא מרבין שאר בגדים אפילו לשלש על שלש. ודחק לפרש כן [משום]¹¹³ דמוקי אף כל אכלאים, משמע דאשרצים לא קאי כלל. ¹¹⁴וקצת קשה דהא 'רב פפא אמרה' משמע ממש מילתיה דרבא דאמר כי לית ליה בשלש על שלש. ונראה דרב פפא נמי לא מרבי שאר בגדים אלא דוקא לשלשה על שלשה¹¹⁵. (דהא) [והא] דאמר לאתויי

שינויי גוסהאות

108. ד'. 109. כ"פ; כ"ו. 110. כ"ו ליהא: לר"י. 111. כ"פ נוסף: וק"ק דאיכא למפרך מה לכולהו שכן אין מטמאין בנגעים שק ושאר כלים. וצ"ב. וראה להלן בתוס' ד"ה שכן. 112. כ"ו; כ"פ; כ"ב; ד'. 113. ע"פ כ"פ. 114. כאן מתחיל בד'. 115. ע"פ כ"פ דו'.

הערות והארות

מיעוט אלא לרבות שלש על שלש. ושפת אמת תיכון לעד. [נד] פי' דהשתא דכתיב ריבוי דוהבגד ותרי מיעוטי אכתי איכא למימר דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שלש על שלש בשאר בגדים, דאי לא הוה כתיב אלא "בגד" הוה מטמאין שלשה על שלשה בכל מין בגד, והריבוי מרבה שלש על שלש בכל מין בגד, ומיעוט ראשון ממעט שלש על שלש בשאר בגדים, ובא מיעוט השני לחזור ולרבות שלש על שלש בשאר בגדים. [ועי' שפ"א שאין להקשות דא"כ תרי מיעוטי למה לין].

[נד] עי' שפ"א מה שתירץ ע"ז. [נו] כעיי"ז כתב בתוס' הרא"ש. [נז] וכ"כ בתוס' הרא"ש וריטב"א (ד"ה ומהדר"י). [נח] ר"ל דכיון דרבא ס"ל דגילוי מילתא בעלמא הוא בחד מינייהו, וה"ה לאידך (כמו שכתבו התוס' (ד"ה שכן) ותוס' הרא"ש), נקט אביי פירכא כל דהוא. [נט] וכן פי' תוס' הרא"ש רמב"ן ריטב"א ושיטה המיוחסת לר"ן, דרב פפא סובר דילפינן בבנין אב מנגעים דכל היכא דכתיב "בגד" אינו אלא צמר ופשתים, חוץ ממקום שנתרכו שאר

כלאים נוחא ליה למינקט כלאים דמילחא דפסיקא היא דצמר ופשתים דוקא. גיליון:

תוס' ד"ה שכן וכו' וי"ל דכלים יוכיחו שטמאים בשרצים ולא בנגעים אף אני אביא שלש על שלש וכי תימא מה לכלים שכן אין מטמאין ואין נעשין אהל המת במחומר שלש על שלש נמי אין נעשה אהל כיון דלית ביה פותח טפח, אי נמי שק יוכיח.¹¹⁶ וקצת קשה דמה לכולהו שכן אין במיגן טומאה בנגעים¹¹⁷. גיליון:

בא"ד וא"ת דהכא משמע דעדשה הוי פחות מכגריס ותימה לר"י דבפסחים בריש אילו דברים (סז:): קאמר מצורע חמור מבעל קרי שכן טעון פריעה ופרימה אדרבה בעל קרי חמור שכן מטמא במשהו סבר להו כר' נתן דאמר בחתימת פי האמה משמע דחתימת פי האמה לא הוי פחות מכגריס והתם לעיל מינה קאמר זב חמור משרץ שכן טומאה יוצאה עליו מגופו ואי כעדשה הוי פחות מכגריס ומחתימת פי האמה ליפרוך מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה.¹¹⁷ וי"ל דבשלוח מחנות נפקא לן טמא שרץ מוכל טמא לנפש, ולהכי ליכא למיפרך מה לשרץ שכן [מטמא]¹¹⁸ בכעדשה, דאיכא למימר טמא מת יוכיח¹¹⁹. אבל צ"ע¹¹⁹ דאמאי לא נימא נמי הכא טמא מת יוכיח, דילפינן משרצים מגזירה שוה דבגד ועור¹²⁰, ומיהו איכא למיפרך מה להצד¹²⁰ שכן מטמא שק ושאר כלים¹²⁰. גיליון:

שינויי נוסחאות

116. כ"פ; כ"ו. 117. כ"ו; כ"פ; ד. 118. ע"פ כ"פ וד'. 119. 'צ"ע' בר': צמר ופשתים. 120. בר' נוסף: השוה שבהם. ובכ"פ: להצד שוה שכן.

הערות והארות

- בגדים בהריא, כגון בשרצים, נחרבו לשלשה על שלשה בלבד.
[ס] פי' נימא מה לכלים ושק, שכן אין במיגן טומאה בנגעים, תאמר בשלש על שלש שיש במיגן טומאה בנגעים, דהא שלשה על שלשה בצמר ופשתים מטמא בנגעים. וכן הקשה בתוס' הרא"ש. ולכאורה אין להקשות כן אם נאמר בגד צבוע ובגד נכרי יוכיח, ועי' חי' מהרי"ט.
[א] שטמא בכזית במגע ובמשא ובאהל. וכן תירצו תוס' בפסחים (סז: ד"ה כי האי) ותוס' הרשב"א שם.
[סב] כלומר לאכיל דלא יליף 'בבנין אב' מנגעים לשרצים ומשרצים לנגעים, ע"כ טומאת שלש על שלש במת (עי' כלים פכ"ז מ"ב) יליף 'בגזירה שוה' דבגד ועור משרצים (עי' לקמן סד., וזהו דלא כר"ת בספר הישר סי' רכד), וא"כ נימא טמא מת יוכיח דאע"ג דמטמא בכזית טמאתו בשלש על שלש, אף אני אביא נגעים דשלש על שלש טמא ביה.
[סג] פי' דשרצים ומת מטמאין שק ושאר כלים, ובנגעים טהור. עי' ברכות שמים.

[כח, א] ¹²¹אהל אהל ריבה. הקשה מהר"ם מה צריך אהל אהל ריבה, לילף מק"ו מנוצה של עיזים דלא מטמא בנגעים ומטמא באהל המת, שאין חומן כפול ששה דמטמין בנגעים לא כ"ש. וחירץ דהכא קיימא לן אליבא דר' אליעזר דלית ליה ק"ו, מדבעי בסמוך עור בהמה טמאה מהו כו'. (דהנהו) [והנהו] ¹²² ראית להו ק"ו דרשי אהל אהל לדרשה אחרית. גיליון:

¹²³ עור [או] בעור. נראה למהר"ם דאו וב' דבעור הוו תרי רבויי, ומרכינן מניהו תרחי, [עור] של בהמה טמאה [ו]שלקה ¹²⁴ [סד]. גיליון:

עור בהמה טמאה מניין ת"ל או עור. ¹²⁵ קצת נראה דכל כלי עור דכתיב במת (במדבר לא, כ) ושכבת זרע (ויקרא טו, ז): "וכל עור", דאתי לדרשא אחריתי ולא לעור בהמה טמאה ¹²⁶. דאם לא כן תיקשי למאי איצטרך למיכתבינהו, דליתו בגיוריה שוה דבגד ועור משרצים. [גיליון] ¹²⁶:

תוס' ד"ה ויפרש את האהל וגו'. תימיה לר"י מנליה דהא אהל היינו שש משור אימא דהיינו יריעות עזים דאשכחן בהדיא דאיברי אהל דכתיב ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן וכן משמע פשוטה דקרא ויפרש את האהל דהיינו יריעות עזים על המשכן דהיינו שש משור דכתיב ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש משור. ¹²⁷ וע"כ ויפרש את האהל היינו יריעות עזים, על המשכן היינו יריעות שש משור, דאי האהל הוי יריעות שש, על המשכן - על הקרשים, הא אין קרשים קרויין משכן. גיליון:

תוס' ד"ה ואין קרשים קרויין משכן. קשה לר"י הכתיב יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה ואמר לקמן בהזורק (צח:): לכסות אמה של קרשים ואיכא למ"ד אמה של אדנים אלמא דקרשים איקרי משכן: ¹²⁸ וי"ל דצידי המשכן איקרו ולא משכן ¹²⁹. גיליון:

שינויי נוסחאות

121. כ"פ; כ"ו; ד'. 122. ע"פ ד'. 123. כ"ו; כ"פ. 124. ע"פ כ"פ. 125. כ"ו; כ"פ; ד'. 126. ע"פ כ"פ. 127. כ"ו; כ"פ; ד'. בד' נשמט עד: דאי (על) האהל. 128. כ"ו; כ"פ בתוס'; ד' בתוס'.

הערות והארות

סד [ע"י בריטב"א ותוס' הרי"ד פירושים לדרשה אחרית].
סו [כח] בתוס' הרא"ש תירץ באופן אחר, דכשהמשכן עומד או כל חלל הבית קרוי משכן, אלא בשעת הקמתו לא.
סה [ר"ל דפסוק כל כלי עור לא אתא לטומאת עור בהמה טמאה שנגע במת או ש"ז, אלא

תוס' ד"ה ריבה עור בהמה טמאה. פי' רבנו שמואל דלהכי איצטריך לרבווי [עור] בהמה טמאה כדקתני בת"כ צמר אין לי אלא מין בהמה דקה ונאכל ¹²⁹ פי' ¹³⁰ דומיא דצמר שהוא דוקא של כבשים ¹³¹ - גיליון - מניין לרבות עור בהמה דקה ואין נאכל בהמה גסה נאכל ואין נאכל עד שתהא מרבה עורות שרצים ת"ל עור בעור וכו'.

[כת, ב] ¹³¹ דרבי עקיבא סבר קיפול מועיל. ה"ה ¹³² (למ"ד) [דמ"ל] ¹³³ דסבר רבני שמעון דשרי להדליק בשברי כלים ¹³⁴. גיליון:

תוס' ד"ה אתיא מק"ו מנוצה של עזים. וא"ת ונימא שתי וערב יוכיחו שמטמא בנגעים ואינו מיטמא במת אף אני אביא עור בהמה טמאה כו'. ¹³⁴ דאשכחן דקאמר תוכיח לסתור ק"ו, בסוף פרק כל הבשר (חולין קטו:). גיליון:

בא"ד וי"ל דאי לא הוה כתיב בשרצים ליכא למילף עור בהמה טמאה בק"ו מנגעים לא בשרצים ולא באהל המת דאיכא למימר שתי וערב יוכיח אבל השתא דכתיב עור בהמה טמאה בשרצים ילפינן שפיר עור בהמה טמאה לאהל המת מק"ו דנוצה של עזים מנגעים. וליכא למימר שתי וערב יוכיח דמה לשתי וערב שכן אין מטמאין בשרצים תאמר בעור בהמה טמאה שכן מיטמא בשרצים והכי נמי יטמא באהל המת. ¹³⁵ ור"י אומר דליכא למימר שתי וערב יוכיח, דהכי עבד ק"ו ומה נוצה ¹³⁶ שאין מטמא בנגעים מטמא באהל המת ככלי שעשוי מנוצה ¹³⁷, עור בהמה טמאה שמטמא בנגעים אינו דין שמטמא באהל המת ככליו, דהשתא לא שייך למימר שתי וערב יוכיח שמטמא בנגעים ואינו מטמא באהל המת ככליו ¹³⁸, דשתי וערב אין שייך בו כלי. ואין לומר דכל היוצא מן העצים ועצים יוכיח שמטמא בנגעים ולא במת, דמה שמטמא בנגעים אינו מחמת עצמו

שינויי נוסחאות

129. כ"ו; כ"פ; ד' בתוס'; 130. בר' (בשיבוש): כו'. 131. כ"פ; כ"ו. 132. בכ"ו ליתא: ה"ה. 133. כן נראה להגיה: דמצי למימר. ראה הערות והארות אות סח. 134. כ"ו; כ"פ. 135. כ"פ; כ"ו; ד'. בכ"ו הוקדם תיורן הר"ם לתירוץ הר"י. 136. בר' נוסף: של עזים. 137. בר' נוסף: של עזים. 138. בר' נשמט: ככליו.

הערות והארות

[סו] ע"י בתוס' לעיל כו. ד"ה מניין. עקיבא בפתילת הבגד, וק"ל כו' יהודה לענין סח] פי' דהוה מצי למימר דלכ"ע קיפול אינו מועיל, ופליגי בדר' יהודה ור' שמעון אי מסיקין בשברי כלים, דר' אלעזר סבר כו' יהודה, ור' עקיבא סבר כו' שמעון. ועי' ברשב"א דלא אמרינן הכי משום דק"ל כו' יאמרו.

אלא מחמת הבית, דהא בית שמככו בזרעים אמרינן בהעור והרובב (חולין קכט). דמטמא בנגעים, אבל נוצה והעור מטמא מחמת עצמן. ¹³⁹ וא"ת ולא לכתוב בנגעים ותיתי מק"ו משתי וערב משרצים, וי"ל דנוצה של עיוס תוכיח¹⁴⁰. ומיהו לתנא דבי ר' ישמעאל (לעיל כו:) דבשרצים נמי לא מטמא נוצה של עיוס קשה, וליכא למימר כלים יוכיח, דמה לכלים דלא מטמו באהל המת כשהן קבועין [ו] מתוקנין¹⁴⁰. וי"ל דבגד צבוע ובגד גוי יוכיחו¹⁴¹:

ומהר"ם אומר¹⁴¹ דליכא למימר שתי וערב יוכיח, דמה לשתי וערב שכן אין מיטמאין לא בנגיעה מת ולא בשכבת זרע, תאמר בעור בהמה טמאה דמיטמא דהא כתיב במת (במדבר לא, כ) ושכבת זרע (ויקרא טו, יז: "וכל עור") כל בגד וכל כלי עור¹⁴². ולעיל (בע"א) כי פריך 'מה לנגעים'¹⁴² 'מה לשרצים', ליכא למימר נגיעה מת ושכבת זרע יוכיח, דמה לכולהו שכן פחות מכזית, דנגיעה מת כשעורה¹⁴³, וש"ז או בחתימת פי האמה או במשהו¹⁴⁴. (ד"א) [וזה אין]¹⁴³ נראה ליה, דע"כ דגם לענין אהל¹⁴⁵ דהוי שיעורו בכזית להביא טומאה על [כל]¹⁴⁴ הכלים ועל עצמן, אפילו יוצא מן העץ תלוש קיימא לן דמביא¹⁴⁶. וצ"ל¹⁴⁵ דלא שייך למימר כלל אהל תלוש יוכיח, כיון דלא אתינן למילף אלא לעינין [אהל]¹⁴⁶ המחובר דלא מטמא אלא מאי דילפינן ממשכן, וככי האי גוונא איכא (סוף)¹⁴⁷ פ"ק דמנחות (ו). גבי מריפה שהייתה לה שעה הכושר דלא ילפינן מריפה ש[לא]¹⁴⁸ הייתה לה שעת הכושר אפי' במה הצד. גיליון:

שינויי נוסחאות

139. מבאן עד סוף הקטע נשמט בר'. 140. ע"פ כ"י. 141. בכ"י: וממה"ר אומ'. ובד': ומהר"ם כתב. 142. בר' ליתא: מה לנגעים. 143. ע"פ ד'. ובכ"י: זה אין. 144. ע"פ כ"י וד'. 145. בר': וי"ל. 146. ע"פ ד'. 147. בר' ליתא. 148. ע"פ כ"י וד'.

הערות והארות

[ע] וכ"כ מהרש"א, עיי"ש.
[עא] דטמא בשרצים ולא בנגעים, עי' לעיל כו.
[עב] אפשר כוונתו לגזירה שוה דבגד ועור, וכמש"כ לעיל בע"א ד"ה עור בהמה וכו'. ולכן הכי' גם "כל בגד".
[עג] ר"ל בעצם כשעורה.
[עד] כעיי"ז הקשה ותירץ בתוס' הרא"ש בע"א ד"ה אלא: "ואף אי הוה יליף לה ממגע מת הוה מצי למפרך שכן מטמא בפחות מכזית, שהרי עצם כשעורה מטמא".
[עה] ר"ל אהל תלוש.
[עו] ר"ל דאין נראה לו הפירכא דמה לכולהו שכן פחות מכזית, דעדיין איכא למימר אהל תלוש יוכיח, דשיעורו בכזית להביא הטומאה על כל הכלים ועל עצמן, ואפ"ה עשה בו עור בהמה טמאה כעור בהמה טהורה, שאם האהילו בתלוש על כזית מת נטמא, ה"ה דנעשה באהל מחובר עור בהמה טמאה כעור בהמה טהורה.

בא"ד והקשה ה"ר שמשון מקוצי מאי בעו בסמוך מאי הוה עלה דתחש תיפוק לי דטהור היה מדאיצטריך קרא בשרצים [לעור בהמה טמאה דאי טמא היה לשתוק קרא בשרצים] ותייתי בק"ו מנגעים דהשתא ליבא למימר שתי וערב יוכיח דמה לשתי וערב שכן אין מיטמאין באהל המת תאמר בעור בהמה טמאה שמיטמאין באהל המת כיון דתחש טמא היה, וי"ל ד[מ]הכא ליבא למפשט דטהור היה דאפילו טמא היה כתיב בשרצים דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ועוד אומר רש"י דשרצים לא אתו בק"ו מנגעים דאיבא (למפרש) [למפרך] פשוטי כלי עור יוכיחו שמטמא בנגעים ולא בשרצים: ¹⁴⁹ והוא תירץ דאיצטריך קרא בשרצים לאפוקי מהיקש דשק"י. גיליון:

[כט, א] תוס' ד"ה אכלן אין מסיקין בגרעיניהן. תימה לר"י דבפרק נוטל (לקמן קמב:) אמר למימרא דרבא כרבי יודה סבירא ליה פירוש בנבילה שנתנבלה בשבת והא אמר ליה לשמעיה טווי ל"י בר אוזא ושדי מעיה לשונרא ומשני התם כיון דמסריח דעתיה עילוייה מאתמול אלמא כיון דדעתיה מאתמול לתת לשונרא כשיסריח למחר שרי אע"ג דכל זמן שלא הסריח חזו לאדם. ¹⁵⁰ ורש"י פירש לקמן (שם ד"ה ושדי) דמעיים לא חזו לאדם ביו"ט, ולא אורח דארעא (לאכל) [לאכול] בני מעיים ביו"ט. ומפרש 'כיון דמסריח' - אם יניחם עד מוצאי יו"ט, דעתיה עילוייה מבין השמשות ליתן לשונרא. ולא נהירא דמשום דאין דרך לאכלן לא יהא אסור לטלטלן, כמו בשר מליח (לקמן קכח). דמותר לטלטלן. גיליון:

תוס' ד"ה בין מן המוכן כו'. פירש בקונטרס מוכן דרבי אליעזר קופסא ושאינו מוכן מגוד ואחורי הדלת [ומוכן דר' יהושע תלאו במגוד והניחו אחורי הדלת ושאינו מוכן זרקו לאשפה] ורבי עקיבא קרי מוכן תלאו במגוד ושאינו מוכן הניחו אחורי הדלת. ¹⁵¹ ובירושלמי (בפירקין ה"ג) קאמר שלא מן המוכן שהשליכו לאישפה, משמע כפירוש רש"י ¹⁵² ע"פ. גיליון:

שינויי נוסחאות

149. כ"פ; ד'. 150. כ"י; ד'. בר' חסר רוב הדיבור. 151. כ"פ; כ"י; ד' (בגליון). 152. בר': גם בירושלמי פירש כן.

הערות והארות

[עז] וכן תירץ בתוס' הרא"ש בשם מהר"ם, ע"ט [ז"ל הירושלמי בדעת ר' אליעזר: "מה בין המוכן מה בין שאינו מן המוכן, בין שהכינה לתוך הבית בין שהשליכה לאישפה", וזהו כדעת רש"י לר' יהושע. ועי' הגהות בן אריה. עוד על רש"י.

[כט, ב] ¹⁵³תיוכתא דר' ירמיה רבת. והכי נמי איתותב מוקד דהכא רבא דאמר בפרק כל שעה (כה:): דאיפשר ולא קא מכיין כ"ע לא פליגי דאסיר. גיליון:

¹⁵⁴ר' יוסי פוטרי בכולן חוץ מן חפתי'לה כו'. נראה לי דאע"ג דר' יוסי אית ליה הבערה ללאו (יצתה) ¹⁵⁵[יצאת] (לקמן ע.), בכבוי מודה דחייב, דאב בפני עצמו הוא ¹⁵⁶, כדתנן בפרק כלל גדול (עג.). ושוב מהר"י אומר דמהר"מ אומר כן כמו כן ¹⁵⁷. ואומר דבפרק ספק אכל (כריתות כ:): בהדיא פוטרי ר' יוסי בהבערה ומחייב על הכבוי. [גיליון] ¹⁵⁸:

[ל, ב] ¹⁵⁹עתידיה אשה שתלד בבל יום. הקשה הר"ר אליעזר הא צריכה שבעה ימי טומאה. וי"ל דתורה חדשה תהיה ¹⁶⁰, ר"ת.

[לב, ב] בעון מזוזה וכו'. ¹⁶⁰יש סומכין על זה ¹⁶¹ שלא לעשות מזוזה על שפתחיהם אינם במקום טהור. אבל בפתח (אחר) [החדר] ¹⁶² שעומד במקום טהור צריך ¹⁶³. גיליון:

בעון ציצית וכו'. ¹⁶³וציצית אומ' דווקא כימיהם שהיו מלבושיהן בר' כנפות היו נענשין מי שלא היו להם ציצית, כדמוכח גבי א"ל מלאכא קטינא קטינא

שינויי נוסחאות

153. כ"פ; כ"י. 154. כ"י; כ"פ; ד'. 155. ע"פ כ"פ; וד'. 156. 'דאב בפני עצמו הוא' כד': 'אף בפני עצמו'. 157. כ"י; פ: 'ומהר"ם כמו כן אמרין ואמר בפרק וכו'. ובר': 'שוב אמר מהר"מ דמהר"א אמר דבפרק וכו'. ונראה להנחה: 'ומהר"י אומר דמהר"ם אומר כמו כן, ואומר דבפרק וכו'. 158. ע"פ כ"פ. 159. ב'. 160. כ"פ; כ"י. 161. כ"י; ליתא: על זה. 162. ע"פ כ"י. 163. כ"פ; כ"י; ד'.

הערות והארות

[פ] ע"י מדרש שוח"ט (תהלים קמו, ד): "ומהו מחיר אסורים, אין אסור גדול מן הנדה, שהאשה רואה דם ואסרה הקב"ה לבעלה, ולעתידי לבוא הוא מתירה וכו'".
[פא] כתב בארחות חיים (הל' מזוזה) בשם ר' פרץ: "בעון מזוזה בניס מחים. השתא שאין העולם נוהרין, משום האי טעמא דסמכין אהא דאמרינן (ראה להלן) עיר שיש בה חזירים פטורה מן המזוזה". וכ"כ ר' ירוחם (נכ"א ח"ו, קפ:): "כתב הרב ר' פרץ כי העם שאין נוהרין עתה במזוזה, סומכין על מה שאמרו כל עיר שיש בה חזירין פטורה מהמזוזה ע"כ".
[ומדבריהם יש להוכיח דתוס' ישנים זה הוא דברי ר' פרץ]. ומכאן יצא לו לבעל פסקי התוס' שני הלכות, וז"ל (בס"י קבט-קל): "אין דרך לעשות מזוזה בפתח שיש בו טינופות, ויש בבית כותי וכו'". עיר שיש בה חזירים פטורה מן המזוזה". והנה מימרא זו דעיר שיש בה חזירים פטורה מן המזוזה הובא גם בפסקי התוס' בערכין (ס"ו ז) כל בו (ס"ז צ) סמ"ג (עשה כג) סמ"ק (ס"י קנד) מרדכי (הל' קטנות ס"י תחקט) והגהות מיימוניות (הל' מזוזה פ"ו אות ה). וכתבו הנ"ל (בסמ"ג מרדכי והגהות מיימוניות כתובה בשם ריב"א) שישתקע הדבר

(מנחות מא.), אבל השתא דאין העולם רגילים במלבושיהן באילו, אין צריכין לקנות¹⁶³. אך טוב לקנות ולברך בכל יום, כדאמרינן (פרק ג' שאכלו) [בסוף פרק קמא דסוטה (יד.)]¹⁶⁴ וכי לאכל פריה היה רוצה משה, אלא אמר משה מצות שאוכל לקיים יתקיימו על ידי¹⁶⁵. גיליון:

[לד, א] ¹⁶⁵באן קיצץ בן עזאי¹⁶⁶ תורמוסי תרומה. שהיו בידו, [ו]היה¹⁶⁷ הולך וקוצץ¹⁶⁸, אע"פ שהיו של תרומה¹⁶⁹. גיליון:

¹⁶⁹אין מדליקין את הנירות. [פירוש]¹⁷⁰ אפילו על ידי גוי, דאמירה לגוי לא הוי אלא שבות, והשתא הוי דומיא דאחרים¹⁷¹. ואין צרי' לומר דהוי זו ואין צריך לומר זו¹⁷². גיליון:

¹⁷¹וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך [ולא תחטא. 'שלום' זה הדלקת הנר. 'נוך']¹⁷² זה בית, פירוש עירובי בית עם חצר. 'ולא תחטא' זה מעשה,

שינויי נוסחאות

164. ע"פ ד', 165. כ"פ; כ"ו. 166. כ"ה גם בערך ערך עבר ב. ובכ"ו: זכאי. וכ"ה לפנינו בנמ'. 167. ע"פ כ"ו. 168. בכ"ו: ומקצצן; והשאר חסר. 169. כ"פ; כ"ו. 170. ע"פ כ"ו. 171. כ"פ; כ"ו. 172. ע"פ הגהות מרדכי ס' תסו, פג ע"א.

הערות והארות

רשב"א חולין טו:), וא"כ האיך שייך עליהן שם תרומה, ולכן פי' (בד"ה כאן) שנטל תורמוסין שהופרשו לתרומה ושתלן וקיצצן לאחר גידולן. ור"ת חולק על רש"י וסובר דשפיר שייך לשון 'קציצה' על דבר תלוש (עי' תוס' ותוס' הרא"ש ורשב"א בחולין שם ד"ה כגון), ולפי"ז יש לפרש בפשטות שהיה הולך באותו שוק ומתחך תורמוסין שבידו שהופרשו לשם תרומה. **פה** [וכן פי' פסקי התוס' (סי' קלב) ר' יהונתן מלוניל (בפי' משנה יג) ריטב"א שיטה המיוחסת לר"ן רי"ד (בתוס' ובפסקיו, "שמעתי מפרשים") פסקי ריא"ז (ה"ד אות ב) מאירי (בפי' משנה ה) הגהות מרדכי (סי' תסו, פג. בדפי המרדכי) ספר התמיד ושיטה מקובצת (ביצה ל.).

פו] וכ"כ בהגהות מרדכי שם. וכוונתו לאפוקי מרש"י (ד"ה ואין מדליקין) ועוד מפרשים שפי' שאין מדליקין הנרות בעצמו, ואע"ג דקתני קודם לזה: "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה אין מעשרין את הוראי ואין מטבילין את הכלים",

ולא יאמר, שאין מימרא זו נמצא לא בבבלי ולא בירושלמי. [וקצת משמע דמימרא זו היה בסוגיין לפני ר' פרץ].

פב] וכ"כ תוס' בערכין (ב: ד"ה הכל), תוס' הרא"ש בברכות (יח.) ובפסחים (מ:), וסמ"ג (עשה כו, בשם ר"י).

פג] וכ"כ התוס' בפסחים (קיג: ד"ה ואין לו) תוס' הרא"ש (שם ושם) וסמ"ג (שם). וז"ל הרמב"ם (פ"ג הי"א מהל' ציצית): "אע"פ שאין אדם מחייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו", וכן פסק בשו"ע (סי' כד סעיף א): "וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, כדי שיוכר המצוה בכל רגע".

פד] וכ"כ בתוס' הרא"ש. וביאור הדברים, דרש"י סובר דלא שייך לומר לשון 'קציצה' על דבר תלוש אלא על דבר המחובר לקרקע (עי'

דכתיב [ביה]¹⁷³ (במדבר יח, לב) ולא תשאו עליו חטא¹⁷⁴. (ואיתא) [אינמי]¹⁷⁴ כולוהו בכלל שלום¹⁷⁵. גיליון:

¹⁷⁵ וידעת כי שלום אהלך [וגו]. כי שלום אהלך זו הדלקת הנר. ופקרת נוך זו עירובי חצירות. ולא תחטא [זו] עישרתם, שלא יחסר לו לאכול. גיליון: וידעת כי שלום אהלך, היינו נר שהוא שלום בית. נוך היינו ביתו, כלומר [עירוב] הדרים יחד בחצר. ולא תחטא היינו מעשר [דכתיב ביה] ולא תשא עליו חטא. אי נמי כולוהו משלום נפקי:

תוס' ד"ה לא קשיא כאן בערובי תחומין כו'. נראה לר"ת כפירוש הקונטרס דבערובי תחומין מחמירין משום דאית להו סמך מן המקרא. ¹⁷⁶ והרב ר' פורת פירש (דבסתר) [דבתחומין] מחמירין הכא בספק שבת משום דאיכא מורה לילך לסוף אלפים¹⁷⁷:

בא"ד וכן משמע בפרק מי שהוציא אוהו (עירובין מו:). גבי הא דאמרין הלכה כדברי המקיל בערוב רב פפא אמר אצטריך סד"א ה"מ עירובי חצרות אבל בערובי תחומין אימא לא. ¹⁷⁷ וכן משמע בפרק בכל מערבין (עירובין לא:). אמתניתין דהשולח ערובו ביד חרש שומה וקמן¹⁷⁸. גיליון:

שינויי גוסחאות

173. ע"פ כ"ה. 174. ע"פ כ"ה. 175. ב'. 176. כ"ה. 177. כ"ה; כ"ה.

הערות והארות

דאין איסורם אלא מדרבנן, וכ"ש שאין מדליקין את הנרות דאיסורא דאורייתא היא - זו ואין צריך לומר קנתי.

פז] וכן פ' הריטב"א ר"ן והגהות מרדכי (סי' תסו, פג. בדפי המרדכי), וכע"ז ברא"ש (בתוס' ובפסקיו הכ"א), מאורות, עתים (סי' יג), ראב"ן (סי' שמב) ואור זרוע (הל' ע"ש סי' יא).

פח] וכן פ' בשאלתות תצוה (שאלתא סד) ובהעלותך (שאלתא קכב), ריבב"ן, אור זרוע (שם), ואבורהם (הל' מעריכ של שבת). וז"ל האו"ז: "ואני שמעתי בשם ריב"א ובשם השאלתות דרב אחאי, דכל שלשתם נפקי לן מוידעת כי שלום אהלך. הדלקת הנר כדפרישית. וערובי חצירות נמי כדאמרין בתנחומא פרשת ויהי כל הארץ שפה אחת גו' (נח, כב): 'אמר ר' יהושע בן לוי לא התקינו עירובי חצירות אלא מפני דרכי שלום, כיצד

אשה משלחת את בנה אצל חברתה והיא גונחת עליו ומנשקתו, ואמו אומרת וכן היא אוהבת אותי והיא בלבי עליה, ונמצאו עושות שלום ע"י ערוב'. והאי טעמא שייך נמי בערובי תחומין. עישור נמי כדאמרין בב"מ (נט:). 'במשלם שערי מכדא נקיש ואתי תגרא כביתא', וכשלא יעשר הרי אין להם מה לאכול ונקיש ואתי תיגרא".

פט] וכ"כ בשמו תוס' הרא"ש ונמוקי יוסף.

צ] וכ"כ בתוס' הרא"ש, ובפסקיו (עירובין פ"ו הכ"ג). וז"ל: "וכן משמע בעירובין פרק בכל מערבין (לא:). דתנן 'השולח עירובו ביד חרש שומה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב', ופריך בגמ' 'וקטן לא, והא אמר רב הונא אמר רב קטן גובה את העירוב, לא קשיא כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצירות, וע"כ צריכין לפרושי דבעירובי חצירות

תוס' ד"ה שניהם קנו ערובי תחומין. פירש בקונטרס דרב איירי בערובי תחומין וכן משמע לשון צא וערב לי ואע"ג דבספק חשיכה אין מערבין ערובי תחומין ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד כשר כר' יוסי דאמר (עירובין לה.) ספק ערוב כשר וקשה לרשב"א דר' יוסי לית ליה התם גבי נפל עליו גל או נשרף או תרומה ונטמאת ספק ערוב כשר אלא משום חוקה כדתני התם בהדיא כיצד אמר ר' יוסי ספק עירוב כשר כו' אבל בספק כי הכא שהניחו בין השמשות או שנאכל בין השמשות לא מכשר. ¹⁷⁸ ור"י הקשה לפרש"י דאדרבה קיימא לן כר' יודה ולא כרבי יוסי, דאמרינן סוף פרק חלון (עירובין פא:) כל מקום ששנה ר' יודה בערוב הלכה כמותו. ויש לדרות דהיינו במקום שמקילא.¹⁷⁹ גיליון:

[לד, ב] תוס' ד"ה רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין. פירש רשב"א דאין להסתפק בו אלא בשעה שהוא כהרף עין ¹⁷⁹ ולא זמן גדול כמו שמסתפק בו תנא קמא. גיליון:

תוס' ד"ה ספק וכו' לכך מפרש ר"ת דמיירי שלא ראה כל בין השמשות אלא שעה אחת מועטת בבין השמשות זה ושעה אחרת בבין השמשות אחר ובכל משהו שבבין השמשות יש להסתפק שמא כולו מן היום או כולו מן הלילה או חציו יום וחציו לילה והשתא אתי שפיר ספק לטומאה דשמא הראשון כולו מן היום והשני כולו מן הלילה ומפסיק יום בנתיים או שמא תרויהו יום או תרויהו לילה ואיכא שני ימים רצופין וספק לקרבן דשמא הראשון מן היום ומן הלילה והשני לילה או הראשון יום והשני חציו יום וחציו לילה ואיכא ג' רצופין. ¹⁸⁰ וה"ה דהוי מצי למנקט ראה מוצאי שבת בין השמשות ובשני באמצע היום, דהוי ספק לטומאה ולקרבן, אלא שהיה צריך להאריך.¹⁸¹ גיליון:

שינויי נוסחאות

178. כ"ו. 179. כ"ו; ד' בחוס'. 180. כ"פ; כ"ו.

הערות והארות

מקילין, דלשון גובה את העירוב לא שייך אלא בעירובי חצירות, וגם לישנא דמתני' 'השולח עירובי' משמע דבעירובי תחומין איירי, דכוליה ההוא פירקא לא איירי אלא בערובי תחומין. **צא** [וכ"כ הרא"ש בעירובין (בתוספותיו מו. ד"ה אמר, ובפסקיו פ"ד ה"ח) דאע"ג דקי"ל כל מקילין, דלשון גובה את העירוב לא שייך אלא בעירובי חצירות, וגם לישנא דמתני' 'השולח עירובי' משמע דבעירובי תחומין איירי, דכוליה ההוא פירקא לא איירי אלא בערובי תחומין. **צא** [וכ"כ הרא"ש בעירובין (בתוספותיו מו. ד"ה אמר, ובפסקיו פ"ד ה"ח) דאע"ג דקי"ל כל

מקום ששנה וכו', כהא אין הלכה כמותו. ועי' ברמב"ן בעירובין שם. **צב**] וכ"כ בתוס' הרא"ש, וז"ל: "וה"ה דהיה מצי למתני כגון שראה אחת בין השמשות דע"ש וראה אחת ביום ראשון, אבל לא הוי מצי למימר ראה ראה אחת למחרתו

[לה, א] תוס' ד"ה וירד ויטבול ויעלה. פי' בקונטרס ובתוך שירד ויעלה הוי לילה וקשה דלא הוה ליה למינקט סימנא דטבילה אם לא דאתא לאשמועינן דטבילה מעלייתא היא ובירושלמי בפרק (ב') [א'] [ה"א] דברכות משמע דמשיעלה יתחיל בין השמשות והשתא קמ"ל דשפיר טבל ועלה לו הערב שמש.¹⁸¹ וקצת קשה לרשב"א דלפי זה לא היה לו להזכיר עלייה, אלא שירד ויטבל ותו לא¹⁸²;

[לה, ב] ¹⁸²עושה מלאכה [בשני] בין השמשות. פי' בקונטרס (ד"ה בשני) בהעלם אחר. ומה שפירש בהעלם אחד אומר (רש"י) [רשב"א]¹⁸³ משום דמשמע ליה אפילו לא עשה אלא כשיעור מלאכה בצמצום כגון כנורוגרות, ועתה שמא בין השמשות חציו מן היום וחציו מן הלילה ולא עשה בכל פעם אלא חצי מלאכה בשבת, ולכך צריך שיהיו שניהן בהעלם אחד¹⁸⁴. ולמהר"ם נראה שאם היה לו ידיעה בנתיים לא היה חייב בחטאת אלא שני אשמות:

תוס' ד"ה והתניא וכו' וא"ת וכיון דאיירי הכא הא דמיטלטל שופר היינו לצורך גופו א"כ חצוצרות אמאי אין מטלטלין וי"ל דחצוצרות מוקצות יותר משופר כמו שאפרש בסמוך (לו. ד"ה הא ר' יהודה).¹⁸⁴ והשתא דאכתי לא אוקי כר' יודה¹⁸⁵ ס"ד דאפילו ר' שמעון מודה בחצוצרות דאין מטלטלין, דכיון דאין ראוי לחשמיש כל כך, אדם (מוקצה) [מוקצה דעתו הימנה]¹⁸⁵ שלא ישתמש בו כלל כרי שלא יתקלקל, והוי מוקצה מחמת חסרון כים¹⁸⁶. [גיליון]:

שינויי נוסחאות

181. כ"ו; ד'. 182. כ"ו. 183. כן נראה להנהיג ע"פ דיבור הקדמם. 184. כ"ו; כ"פ. 185. ע"פ תוס' הרא"ש. ובכ"פ: הוי מוקצה ישחמש בלל. 186. ע"פ כ"פ.

הערות והארות

ביום השבת, דא"כ הוה וראי לטומאה. הילכך לא ניתא ליה להאריך ולפרש, ונקט שני בין השמשות בקוצר.
צג] וכן הקשה בשמו בתוס' הרא"ש. ועי' מהרש"ל ומהרש"א.
צד] עי' במאירי בשם "גדולי הדורות שלפנינו" שסוברים דאפי' היה לו ידיעה כינתים מביא חטאת, דמ"מ שוגג הוא על כל מלאכה ומלאכה, ואע"פ שאינו חייב אלא ע"י מלאכת שניהם אין זה ידיעה לחצי שיעור, דאין זה ידיעה בחצי מלאכה, דחייבו הוא על כל

מלאכה ומלאכה לחוד, אלא שאינו חייב חטאת עד שעושה שניהם, ואחר מגלה על חבירו שעשה מלאכה שלימה בשבת. והוסיף: "ואחר שכן לא הוצרכו גדולי הרבנים (רש"י) לכתוב ע"ש ומוציא בהעלם אחר".
צה] ור"ל דלאחר דאוקימנא כרייתא דשופר מיטלטל וחצוצרות אינם מיטלטלין כר' יהודה, אחי שפיר דחצוצרות אסור לטלטל כיון דלא חזי למלאכת היתר אלא מעט מקצה ליה לגמרי למלאכת אסור, משא"כ שופר.
צו] וכ"כ בתוס' הרא"ש.

[לו, א] תוס' ד"ה הא ר' יודה וכו' אבל בחצוצרות אסר משום דכיון דלא חזי למלאכת היתר אלא מעט מקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר והוה ליה כמטה שיחודה למעות והניח עליה מעות דאמר רב יודה אמר רב (לקמן מד:) דאסור לטלטלה ומוקי לה כר' יודה וכמו קינה של תרנגולין דמשמע לקמן (מה:) דאסור לר' יודה אפי' לצורך גופו ומקומו¹⁸⁷; ¹⁸⁷[ו]מוקצה¹⁸⁸ של תרנגולים יש לרחות שהיו עליו כל בין השמשות, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות כו' צח].

תוס' ד"ה הא ר' נחמיה וכו' וקשה לר"ת דאמר בפרק חבית (לקמן קמו.) חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר אבל לא מפקיע (לחתוך) [ולא חותך] ומוקי לה כר' נחמיה וכן בפרק בבל מערבין (עירובין לה.) דקאמר הכא במנעל דקטר במיתנא עסיקין דבעי סכינא למפסקיה ומוקי לה כר' נחמיה ואמאי אסר בסכין כיון שעומד ומיוחד לחתיכה.¹⁸⁹ וכן בביצה (לב:) "חותמות שבכלים מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך", ומוקי לה כר' נחמיה. גיליון:

בא"ד והר"ר שמשון הזקן הקשה לפירוש הקונטרס דהיכי קאמר רבא בפרק כל הכלים (לקמן קבר.) ואתא ר' נחמיה למימר דאפי' בכלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא היכי שרי לצורך מקומו והלא אין זה תשמיש המיוחד לו.¹⁹⁰ ועוד קשה הא דאמר ליה אביי לרבה (שם) [למר] אליבא דר' נחמיה '[הני] קערות היכי מטלטלים להו', (ולרבה דידיה) [ולרבה]¹⁹¹ (שם) מי ניחא הא לא מטלטלי אלא לתשמיש המיוחד לו:

שינויי גיסחאות

187. כ"פ; כ"ז. 188. ע"פ כ"ז. 189. כ"פ; כ"ז. 190. ר'. 191. ע"פ נימוקי הגר"ב לקמן קבר ע"א, ע"ש.

הערות והארות

צז] פי' דבעו מיניה מר' יוחנן: "קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת", פי' קינה של תרנגולין שעמדו בה תרנגולין בחול, מהו לטלטולי בשבת, מי הוה כשאר כלי שמלאכתו לאיסור ומוחר לטלטלה לצורך גופו ומקומו, או דילמא הויה כמטה שיחודה למעות והניח עליה מעות, והשיב ר' יוחנן "כלום עשוי אלא לתרנגולין", פי' כיון דעיקר עשייתה הוא לתרנגולין, הויה כמטה שיחודה למעות והניח עליה מעות ואסור לר' יהודה אפי' לצורך גופו ומקומו - תוס' הרא"ש ריטב"א שיטה

המיוחדת לר"ן מאיירי וחי' הר"ן לקמן מה ע"ב.

צח] פי' שיש לפרש דהכי בעו מיניה: "קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת", והשיב ר' יוחנן דכיון שאינו עשוי אלא לתרנגולין אמרין מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא - וכן הביא המאירי לקמן שם, בשם י"א, וכן נראה כוונת רש"י שם ד"ה אלא, ועיי"ש בפנ"י. ונראה דמשום קושיא זו לא כתב בתוס' הרא"ש כאן דחצוצרות דינו כקינה של תרנגולין.

תוס' ד"ה למחט וכו' ור"ת אומר דבהמסס נמי מצד אחד כשירה ולא הויא טריפה אלא א"כ ניקב נקב מפולש לחוץ¹⁹² דאין סברא שיהיה טריפה בשום מקום אלא בנקב מפולש. גיליון: והא דנקט בברייתא בית הכוסות, (לאו) לאשמועינן דמצד אחד כשירה אע"ג דניקב עור אחד שלם^{צט}. גיליון: ונפקא מינה וכו'.

שינויי נוסחאות

192. כ"פ; כ"כ בתוס' (רק גליון הראשון); כ"ז בתוס'; ד' בתוס'. כ"פ נשנה גליון ראשון גם בפנים התוס'.

הערות והארות

[צט] וכ"כ תוס' הרא"ש ועוד, ע' בספר 'תורתן של ראשונים'.

[illegible]

תוספות על מסכת שבת (כח א-ב) - כת"י וואטיקן מס' 129 (כי"ז)